

Oslo kommune
Velferdsetaten

VELFERDSETATEN

Under brua

En kartlegging av unge menn som
selger rusmidler på Vaterland

Forord

Oslo sentrum har i lang tid vært preget av utfordringer knyttet til hovedsakelig to ulike åpne rusmiljø. Det som kanskje har fått mest oppmerksomhet er det mange kaller det tunge rusmiljøet som nå har tyngdepunktet i forhold til aktivitet i Storgata og Brugata. Dette rusmiljøet er også tett knyttet til en rekke ulike lavterskeltilbud for de menneskene som er en del av miljøet.

Dette står i motsetning til et annet åpent rusmiljø som nå hovedsakelig befinner seg på Vaterland. Miljøet har til dels ulike aktører og i langt mindre grad kontakt med og tilbud fra hjelpeapparatet. Vaterlandsmiljøet er mer preget av aktivt salg, og selgerne er ofte unge voksne menn med etnisk minoritetsbakgrunn. Uteseksjonen har arbeidet overfor dette miljøet i mange år, men det har stadig vært utfordringer knyttet til arbeidet. Miljøet har blitt omtalt som mindre tilgjengelig for hjelpeapparatet. De unge mennene i miljøet har blitt karakterisert som marginaliserte unge med liten tillit til hjelpeapparatet. Aktørene bruker i liten grad de eksisterende tilbudene. I media og ellers har miljøet blitt beskrevet som voldelig og aggressivt. Miljøet har blitt forsket på og ulike innsatser er prøvd. Det har blitt rettet kritikk mot hjelpeapparatet for ikke i stor nok grad å makte å nå de unge mennene i miljøet med god hjelp.

Så hvem er de? Hvilke utfordringer, behov og ønsker har de som er tilknyttet selgermiljøet? Hvordan møtes behovene i dag? Og hvilke innsatser trengs? Det var det vi ønsket å finne ut når vi satte i gang en kartlegging av miljøet før sommeren 2016. Kart-

leggingsmetodikken som benyttes har vi god erfaring med. Den bygger på omfattende kontakt med så vel de som selv er aktive i miljøet og aktører som kjenner miljøet.

Vi håper rapporten blir lest og brukt til beste for de menneskene som er tilknyttet rusmiljøet på Vaterland. Den siste tidens oppmerksomhet lokalt og nasjonalt tilsier at det finnes både vilje og ressurser til å gjøre ekstra innsatser for å gi god hjelp til marginaliserte unge med hovedsakelig etnisk minoritetsbakgrunn som er aktive i Vaterlandsmiljøet. For å få dette til må vi anerkjenne de utfordringene som finnes for menneskene i miljøet, og vi må arbeide sammen på tvers av etater og bydeler. Menneskene i miljøet er selv ressurser og det er også ressurser å spille på hos pårørende og i frivillig sektor. Rapporten peker på det som de unge selv mener er terskler for å lykkes og hva som er viktig for dem. Og de ulike aktørene får viktige innspill til hvordan vi kan innrette hjelpen på en bedre måte.

Vi ønsker å rette en stor takk til prosjektgruppen bak rapporten, og en spesiell takk til prosjektleder Pål Grav og den som har ført rapporten i pennen, Stine Marit Sundsbø Hollerud. Dialog og samarbeid med de rapporten omhandler har vært avgjørende for å få miljøet belyst på en god måte. Videre har dialogen med samarbeidspartnere i kommunen, statlig sektor, forskere og frivillig og ideell sektor vært viktig. Kartleggingsprosessen har blitt kvalitetssikret og veiledet av Yvonne Larsen ved Kompetansesenter rus – Oslo. Stor takk til dere alle!

Børge Erdal,
Leder, Uteseksjonen

Merete Hanch-Hansen,
Avdelingsdirektør, Avdeling forebygging og sentrumsarbeid

Innhold

Forord	3
Sammendrag	7
Innledning	9
Bakgrunn for kartleggingen	9
Kartleggingens mål	9
Kartleggingsprosess, metode og kilder	9
Eksisterende tiltak	11
Funn fra kartleggingen	13
Om området	13
Om mennene i selgermiljøet	14
Personer uten lovlig opphold	15
Utfordringer, behov og ønsker	10
Grønland som oppvekstarena og bosted	23
Kontakt med hjelpeapparatet	24
Hva er god hjelp?	27
Godt samarbeid mellom målgruppen og hjelpetjenestene	28
En trygg og stabil bolig	28
Styrke kompetanse og mulighet for arbeid	28
Fritidsaktivitet	30
Oppfølging av midlertidig oppholdstillatelse	30
Tilbud som forebygger utenforskap og fremmer inkludering	30
Oppgradering og vedlikehold av byrommet på Vaterland	31
Styrke utsatte familier	31
Forslag til handlingsplan	34
Referanseliste	37
Uteseksjonen i Oslo	38

Sammendrag

I denne kartleggingen har unge menn, som selger rusmidler i området under brua på Vaterland, fortalt om sin hverdag og livssituasjon. De har delt sine utfordringer og fortalt hva de ønsker og trenger hjelp til. Representanter fra politi, ulike hjelpetjenester og lokalmiljøet på Grønland, som har god kjennskap til denne gruppen, har også bidratt med sin kunnskap og sine erfaringer.

Det er vanskelig å si nøyaktig hvor mange menn som er tilknyttet selgermiljøet på Vaterland, men på bakgrunn av Uteseksjonens registreringer anslår vi at det er om lag 70-80 menn som er delaktige i miljøet. En del av mennene er i landet uten lovlig oppholdstillatelse. Denne kartleggingen har først og fremst fokus på de mennene som har oppholdstillatelse, og dermed har ordinære rettigheter i Norge. Mennene i denne målgruppen er i hovedsak unge voksne mellom 18 og 26 år med flerkulturell bakgrunn. De er fra ulike bydeler i Oslo og noen er fra andre nærliggende kommuner. Mange har vokst opp i barnerike og fattige familier, har falt ut av skolen og mangler arbeidserfaring.

Selgermiljøet på Vaterland preges av intern konkurranse, konflikter og vold, men også samhold og samarbeid. Politiet er ofte aktive i området og de aller fleste i selgermiljøet har fått både bot og bortvisning som reaksjon på den illegale virksomheten de bedriver. De som deltar i selgermiljøet må jobbe for å sikre seg kunder, de må unngå å bli tatt av politiet og de må være på vakt for konflikter i miljøet som kan føre til vold.

Mange i selgermiljøet har sammensatte utfordringer i sin

livssituasjon. De fleste bruker rusmidler, i hovedsak cannabis og alkohol. Mange mangler et trygt sted å bo og har hverken utdanningen eller arbeidserfaringen, som kreves for å få seg en jobb. Noen har midlertidige oppholdstillatelser som de har vanskelig for å følge opp, noe som fører til nye utfordringer. Mange er skeptiske til det formelle hjelpeapparatet, og de har høy terskel for å søke hjelp.

De unge mennene i selgermiljøet har behov for botilbud med oppfølging, basert på sine individuelle behov. De trenger også hjelp til å styrke sin kompetanse, for å gi dem bedre muligheter til å komme inn på arbeidsmarkedet. Kartleggingen viser behov for at de unge mennene følges opp av én kontaktperson, som de kan bygge en trygg relasjon med, og som kan følge dem på tvers av ulike hjelpetilbud. Vi finner at hjelpere med flerkulturell kompetanse ofte har et fortrinn i relasjonsbyggingen.

Det fremkommer at det er et behov for å utvikle og forskjønne området på Vaterland og styrke den forebyggende innsatsen overfor barn og unge i bydel Gamle Oslo. Unge som vokser opp i bydelen trenger flere fritidstilbud og uformelle væresteder. Mange foreldre har også behov for grunnleggende informasjon om rusmidler og konsekvenser ved bruk. Mange voksne vet lite om hva som foregår i ulike ungdomsmiljø og de trenger god veiledning og støtte i sin foreldrerolle.

På bakgrunn av funn fra kartleggingen foreslås det tiltak for å sikre god individuell oppfølging av personer i målgruppen. Tiltak som retter seg mot spesifikke problemområder, som bolig og arbeid, er sentrale. Like viktig som tiltak som retter seg mot personer som allerede er i miljøet, er innsatsen for å forebygge at barn og unge søker til selgermiljøet eller andre belastede miljøer.

Et samlet forslag til handlingsplan presenteres i slutten av rapporten.

Innledning

Bakgrunn for kartleggingen

Området rundt Vaterlandsparken og under brua ved Grønland T-banestasjon er en av hovedarenaene for de åpne rusmiljøene i Oslo sentrum. Miljøet preges fortrinnsvis av salg av illegale rusmidler, hovedsakelig cannabis, og i andre rekke av rusmiddelbruk. Oppsøkerne i Uteseksjonen (se s 38) møter ofte skepsis og mistenksomhet i dette rusmiljøet. Det kan være vanskelig å komme i posisjon til å bistå mennene i miljøet. Rusmiljøet på Vaterland og lignende miljøer har tidligere vært gjenstand for ulike kartlegginger og prosjekter, både i regi av Uteseksjonen og andre instanser. Felles for mange av disse satsningene i området er at de har generert kunnskap om miljøet og også hatt vellykkede tilbud rettet mot målgruppen. Samtidig har lite av kunnskapen blitt videreformidlet og få tiltak er blitt opprettholdt over tid. Det har derfor blitt et behov for å samle den kunnskapen som foreligger om det åpne rusmiljøet på Grønland og kartlegge livssituasjonen og hjelpebehovene til dem som er tilknyttet dette miljøet i dag. Vi trenger også å vite mer om hvilke instanser som har tilbud denne målgruppen kan nyttiggjøre seg av, hva som mangler i hjelpetilbudet og hvordan vi best kan innrette hjelpetilbudene slik at de når denne målgruppen.

Oppdragsgiver for denne kartleggingen er Velferdsetaten, ved avdelingsdirektør Merete Hanch-Hansen i avdeling forebygging og sentrumsarbeid.

Kartleggingens mål

Målgruppen for kartleggingen er personer som er involvert i salg av illegale rusmidler i området rundt Vaterlandsparken og under broen ved Grønland T-banestasjon. Kartleggingen har som overordnet målsetting å samle kunnskap om miljøet, samt kartlegge hvordan hjelpetjenester kan nå ut til personer i miljøet med tilbud som de ønsker og har behov for. Sentrale problemstillinger er:

- Hva kjennetegner selgermiljøet på Vaterland?
- Hvilke utfordringer, behov og ønsker har personer tilknyttet selgermiljøet?
- Hvordan møtes disse behovene i dag?
- Hvilke innsatser er hensiktsmessig for å avhjelpe de problemene som avdekkes?

Avslutningsvis presenteres et forslag til handlingsplan. Det er lagt vekt på at forslagene skal være konkrete og realistiske.

Kartleggingsprosess, metode og kilder

HKH-metoden

Hurtig Kartlegging og Handling (HKH) ble utviklet av KoRus vest, Bergen i samarbeid med Utekontakten i Bergen. HKH bygger på kartleggingsmetoden Rapid Assessment and Response (RAR) som har blitt brukt internasjonalt for å kartlegge folkehelse spørsmål. RAR ble utviklet av Verdens Helseorganisasjon med fokus på hurtighet, handling og metodetriangulering. HKH som kartleggingsmetode er tilpasset kartlegging av sosiale og helsemessige problemområder i Norge. KoRus vest, Bergen har utarbeidet en manual for bruk av HKH-metoden i 2007. Denne ble senest revidert i 2014 (KoRus vest, Bergen 2014).

HKH-metodikken forutsetter at både det aktuelle problemområdet og relevante instansers pågående innsats kartlegges.

Målet er at kartleggingen skal gjennomføres relativt raskt og skal kunne ut i forslag om konkrete tiltak, basert på avdekte behov.

Målet er at kartleggingen skal gjennomføres relativt raskt og skal kunne ut i forslag om konkrete tiltak, basert på avdekte behov. Informasjon skal innhentes gjennom en kombinasjon av ulike kvalitative og kvantitative metoder, såkalt metode-triangulering. Dette bidrar til at funn kan valideres gjennom kryssjekking på tvers av kilder og metoder. I en HKH er det ikke vitenskapelig perfektjon som er målet, men heller å sikre kunnskap om et problemområde, som kan legges til grunn for å foreslå gjennomførbare og dagsaktuelle tiltak.

Vårt kartleggingsteam har bestått av ni medarbeidere og en prosjektleder fra Uteseksjonen. Yvonne Larsen ved KoRus Oslo har vært veileder. Styringsgruppen har bestått av avdelingsdirektør Merete Hanch-Hansen fra Velferdsetaten, seksjonssjef Børge Erdal fra Uteseksjonen og prosjektleder Pål Grav fra Uteseksjonen.

Metoder og kilder i kartleggingen

Innledende konsultasjon

I tråd med HKH-metodikken inviterte vi til innledende konsultasjon før selve kartleggingen ble startet. 31 personer fra 21 ulike tjenestesteder deltok. Målet for kartleggingen ble presentert, og utvalgte deltakerne, med spesiell kunnskap om målgruppen og problemområdet, holdt korte innlegg. Etter innleggene ble det avholdt gruppediskusjoner. I gruppene ble det innhentet informasjon om deltakernes kjennskap til målgruppen og etterspurt innspill til hva og hvem kartleggingen burde fokusere på.

Kartlegging av aktuelle aktører

Informasjon om aktører med tilbud som er aktuelle for målgruppen ble innhentet gjennom innledende konsultasjon, i samtaler med samarbeidsinstanser og andre nøkkelinformanter, og gjennom samtaler og oppfølging av personer i målgruppen. I tillegg til tilbud rettet mot målgruppen er også tiltak og organisasjoner, som jobber i området, kartlagt.

Litteratur/rapporter

Rapporter, artikler og annen litteratur som er vurdert relevant for problemstillingen har blitt gjennomgått. Denne litteraturen inneholder både rapporter fra ansatte i Uteseksjonen som har jobbet med lignende målgrupper tidligere, evalueringer av tiltak, analyser av oppsamlet empiri, kartlegginger av relevante temaer med mer.

Uteseksjonens feltrapporter

Uteseksjonen skriver daglig rapporter fra det oppsøkende arbeidet i det aktuelle området. Et utvalg av feltrapporter fra

juni og august i 2016 ble gjennomgått med fokus på kontakt med målgruppen og observasjoner i området.

Intervju med nøkkelinformanter

Representanter fra i alt 13 ulike tjenester har blitt intervjuet som nøkkelinformanter. Dette inkluderer representanter fra ulike deler av hjelpeapparatet, privatpersoner fra nærmiljøet med kjennskap til målgruppen, skolevesenet, politi og kriminalomsorg. Intervjuene ble gjennomført som semistrukturerte intervjuer av enkeltpersoner eller i grupper. Vi har samarbeidet med Riverside ungdomshus og konsultert leder Carl Thomas Skalleberg flere ganger underveis i kartleggingen.

Referansesamtaler med ressurspersoner

Som en del av analysen har vi diskutert funnene i kartleggingen med følgende ressurspersoner som har god kjennskap til miljøet på Vaterland og aktuelle problemstillinger:

Moses Kuvoame, førsteamanuensis ved Høgskolen i Sør-øst-Norge og forfatter av boken «Eikaguttene». Boka beskriver livssituasjonen til etnisk minoritetsungdom som var tilknyttet belastede miljøer i Oslo sentrum tidlig på 2000-tallet. Hans doktorgradsarbeid, «In Search of Care» (2015), omhandler gateorienterte svarte og etniske minoritetsungdommer i Oslo.

Sveinung Sandberg, professor ved Universitetet i Oslo. Sandberg har, sammen med Willy Pedersen, skrevet boka «Gatekapital» i 2006, som omhandler gutter som selger hasj langs Akerselva og miljøet deres.

Leoul Mekonen, studieleder ved RBUP Oslo, som har bred flerkulturell kompetanse. Han underviser blant annet om temaet helse- og sosialt arbeid med etniske minoriteter.

Intervjuer med personer i målgruppen

Til sammen syv personer fra målgruppen er intervjuet. Intervjuene ble gjennomført som semistrukturerte individuelle intervjuer. I tillegg til intervjuene har tematikk fra kartleggingen blitt tatt opp i samtaler med flere personer i målgruppen.

Avsluttende konsultasjon

Alle aktørene som deltok på den innledende konsultasjonen ble invitert til å delta på en avsluttende konsultasjon i slutfasen av kartleggingen. Andre aktuelle aktører som kartleggingsteamet har kommet i kontakt med ble også invitert. I alt 33 representanter fra 16 ulike tjenester deltok. Funnene fra kartleggingen og forslag til tiltak i handlingsplanen ble lagt frem, og det ble avholdt gruppediskusjoner. I gruppene ble det lagt vekt på å diskutere forslag til handlingsplanen.

Eksisterende tiltak

Kun Uteseksjonen og politiet jobber i selve selgermiljøet på Vaterland og har personer her som definert målgruppe. Uteseksjonen jobber oppsøkende i miljøet, bygger relasjoner og kommer i kontakt med utsatte unge og voksne. Uteseksjonen tilbyr oppfølging til dem som har behov for det. Politiets primære

funksjon er å bekjempe og forebygge kriminalitet. Riverside ungdomshus har ulike tilbud til ungdom mellom 15 og 22 år og forteller at mellom 10 og 15 ungdommer med tilknytning til selgermiljøet bruker deres tilbud. Ungdomshuset har åpen info- og internettkafé hver dag, hvor unge kan få hjelp til praktiske ting som å skrive CV eller søke skoleplass, eller finne en voksen å prate med. Riverside ungdomshus har også utekontakter som jobber oppsøkende i Bydel Gamle Oslo og praksisplasser til ungdom uten skole- eller arbeidstilbud. Noen av mennene i selgermiljøet har kontakt med NAV, men selv om de fleste i målgruppen har utfordringer og hjelpebehov er det mange som ikke har kontakt med sitt NAV kontor.

I siste del av rapporten beskrives ulike tilbud som vi mener kan være aktuelle for personer i målgruppen. Eksempler på god praksis og tjenester som kan være aktuelle å etablere eller videreutvikle beskrives også.

Funn fra kartleggingen

Om området

Beskrivelser fra Uteseksjonens feltarbeid og observasjoner fra ansatte på Riverside ungdomshus, belyser den store variasjonen av personer som bruker området og aktivitetene som bedrives der. I Vaterlandsparken kan man i sommerhalvåret finne barnefamilier som leker, folk på lunsjpause, ungdommer, romfolk som spiser og slapper av, personer som drikker alkohol eller inntar andre rusmidler og personer som selger rusmidler. På andre siden av elven er Riverside Ungdomshus lokalisert. I Smalgangen, som går til Grønlands Torg ligger det leiligheter og godt besøkte butikker og kafeer. Bak Riverside ferdes folk som skal ta t-banen eller som er på vei mot Grønland. Det er også der mange av dem som selger rusmidler oppholder seg.

Selgermiljøet

Historie

Vaterlandsområdet omtales gjerne som en av to åpne russcener i Oslo sentrum. Området fra Vaterlandsparken og langs nedre del av Akerelva, har i mange år vært et oppholdssted hvor det selges og brukes rusmidler. Sandberg og Pedersen (2007) forteller at unge som brukte rusmidler begynte å samle seg i området allerede på 1960-tallet. På den tiden var det i hovedsak sniffing av tynnere som utgjorde rusmiddelbruken. Ungdom med flerkulturell bakgrunn begynte å oppholde seg der på 1990-tallet. På den tiden endret rusmiljøet seg til å handle hovedsakelig om salg og bruk av cannabis.

Miljøet i dag

Det åpne rusmiljøet på Vaterland i dag omfatter personer som oppsøker området for å innta rusmidler, personer som selger rusmidler og personer som kjøper rusmidler. Denne kartleggingen fokuserer på de som selger rusmidler, og vi bruker betegnelsen «selgermiljø» for å henvise til den delen av rusmiljøet. Miljøet og salgsvirksomheten har blitt kartlagt og beskrevet av flere, blant annet Sandberg og Pedersen (2007), Kuvoame (2005) og Kuvoame (2015). Det er store likheter mellom hvordan miljøet fremstår i dag og hvordan det tidligere ble beskrevet av Sandberg og Pedersen i 2007 og Kuvoame i 2005 og i 2015. Som tidligere omsettes det i dag primært cannabis, men også kokain og andre illegale rusmidler kan være i omløp. Rusmiljøet på Vaterland betegnes primært som en salgsarena og i mindre grad en arena for rusbruk. Likevel fremhever både målgruppen og nøkkelinformanter i kartleggingen at mange av dem som selger rusmidler bruker illegale rusmidler selv, og da i hovedsak cannabis. Spesielt i helgene er det flere i selgermiljøet som drikker alkohol og kan fremstå tydelig beruset.

Personer i målgruppen forteller at det kan oppstå krangler og konflikter mellom dem som selger. Ofte handler konfliktene om kamp om kunder. Noen opplever at det kan bli en mer aggressiv tone i miljøet på kveldstid i helgene, når flere har drukket alkohol. Uteseksjonens feltrapporter bekrefter dette. Noen av konfliktene utvikler seg til slåsskamper. Flere fra målgruppen sier at de har vært vitne til, eller involvert i, slåsskamper, og at det noen ganger har blitt brukt stikkvåpen eller andre farlige gjenstander. Noen forteller at hverdagen deres preges av bekymring for at de skal utsettes for vold. De unge mennene i selgermiljøet forteller lite om egen voldsutøvelse, men en sier at han har en lavere terskel for å utøve vold etter at han selv ble sterkt skadet av noen i miljøet. En person fra målgruppen bruker ordet «savage» (vilt) når han blir bedt om å beskrive miljøet på Vaterland. På den andre siden beskriver flere også miljøet som et sosialt fellesskap. Personer fra målgruppen og nøkkelinformanter som kjenner miljøet beskriver at det utøves mer vold innad i miljøet nå enn for noen år siden. Noen påpeker at dette går i bølger. I forbindelse med voldstematikken fremhever både politi, nøkkelinformanter og personer fra målgruppen en gruppe gutter og unge menn som nylig har kommet tilbake til Oslo etter å ha bodd i England i lengre tid. Flere forteller at disse har erfaring fra tøffe gatemiljøer i England som bidrar til at deres fremferd i selgermiljøet i Oslo er mer voldelig enn andres. Nøkkelinformanter fra Riverside og politiet presiserer at volden utøves både av og mot personer i selgermiljøet, og at den ikke rammer tilfeldig forbigående eller lokalbefolkningen for øvrig. Personer fra selgermiljøet forteller likevel at det kan forekomme at kjøpere blir truet og frarøvet penger. De forteller også at noen lurer kundene til å kjøpe ting som ser ut som cannabis, men ikke er det, eller at de får mindre mengde cannabis enn det de egentlig har betalt for. Dette kaller de for «å bøffe» kunden. I slike tilfeller kan det oppstå konflikt mellom selger og kjøper.

De som selger rusmidler organiserer seg forskjellig. Noen samarbeider i grupper. En av informantene fra målgruppen understreker at du må kjenne noen for å komme inn i miljøet og at du trenger noen som «backer» deg, for at du skal klare deg der. Samtidig gir flere uttrykk for at det er enkelt å krite rusmidler og komme i gang med salg. Flere nøkkelinformanter fremhever at det er et sterkt samhold og lojalitet mellom personer innenfor grupperingene. På den andre siden uttaler en fra miljøet at folk i hovedsak er der for pengene, selv om mange kjenner hverandre.

Selgermiljøets størrelse og tilstedeværelse på Vaterland

Uteseksjonens feltrapporter viser at alt fra ingen til 30 personer kan være aktive i salg i Vaterlandsområdet på et gitt tidspunkt. Det er mer aktivitet i selgermiljøet på ettermiddag og kveld enn på dagtid. Aktiviteten avtar på sen kveld og natt. Politiets tilstedeværelse påvirker i stor grad antall personer som oppholder seg i området. Uteseksjonen erfarer at det oftest er mellom 5 og 8 personer som selger i området samtidig. En person i målgruppen anslår at selgermiljøet består av ca. 40 personer. Uteseksjonen er i kontakt med mellom 40 og 50 menn fra selgermiljøet. Det er vanskelig å si nøyaktig hvor mange personer som er tilknyttet dette miljøet totalt, men et anslag kan være

«Politiet går etter feil folk. Tar bare løpeguttene».

at mellom 70 og 80 personer er deltakende i salgsaktivitet i Vaterlandsområdet. Noen personer er daglig aktive i miljøet, mens andre oppsøker arenaen mer sporadisk. Flere nøkkelinformanter påpeker at noen, spesielt yngre menn og gutter, trekker til området fordi de har venner som selger. Disse bedriver ikke nødvendigvis salgsaktivitet. Graden av deltakelse i salgsaktiviteten er også ulik. Gjennom samtaler med personer i målgruppen fremkommer det at de organiserer seg på forskjellige måter. Noen opererer i hovedsak alene slik at de både tar kontakt med kjøper og gjennomfører hele salget selv. Andre allierer seg med noen som kan oppbevare stoffet for dem, mens de selv tar seg av kontakten med kjøper. Noen av nøkkelinformantene i kartleggingen mener at politiets innsats i området har bidratt til at noen trekker til andre områder for å selge illegale rusmidler. Tøyen nevnes i den forbindelse som et aktuelt sted.

Om mennene i selgermiljøet

Selgermiljøet består av gutter og menn fra 15 til 40 år med forskjellig bakgrunn og begrunnelse for å selge rusmidler. For at kartleggingen skal kunne resultere i en gjennomførbar handlingsplan innenfor de rammene som foreligger, har det vært nødvendig å begrense målgruppen noe. Kartleggingen har derfor lagt hovedvekt på unge voksne med oppholdstillatelse og ordinære rettigheter i Norge. Likevel skisseres også utfordringer som personer i miljøet uten lovlig opphold, og som dermed har begrensede rettigheter, møter. Det er et fåtall personer under 18 år som deltar i salgsaktivitet. Både deres situasjon og hjelpeapparatets innsats overfor dem er spesielle, fordi de er mindreårige. Denne gruppen diskuteres også separat i rapporten.

1. Torsdagsklubben:

Målgruppe: etnisk minoritetsungdom mellom 18 og 24 år med tilknytning til rusmiljøet ved Akerselva.

Beskrivelse: Et aktivitetstilbud med fokus på ungdommenes ressurser som skal fremme inkludering i det norske samfunnet.

Finansiering og ressurser: Finansiert av Sosial- og helsedirektoratet i regi av St.Hanshaugen bydel v/SLT koordinator fra september 2006 og ut år 2007. Prosjektet hadde to fulle stillinger.

Eksempler på aktiviteter: Tur til London og København, fotballtrening, ulike kurs, temakvelder, kinobesøk.

Kilde : Årsrapport 2007 Torsdagsklubben (2008).

Personer uten lovlig opphold

Selgermiljøet består av personer med ulik bakgrunn og ulik livssituasjon. Det er både norske gutter og menn med flerkulturell bakgrunn, innvandrere fra ulike land, EØS-borgere som bor i Norge og personer uten lovlig opphold i landet, som deltar i miljøet. Uteseksjonen erfarer at de som ikke har lovlig opphold ofte er fra land i Nord-Afrika. Disse har reist lenge og gjennom flere land før de kom til Norge. Noen har levert søknad om asyl og fått avslag, andre har ikke levert asylsøknad fordi de vet at de ikke har mulighet til å få asyl. Mange opplever at det å reise tilbake til hjemlandet ikke er en reell mulighet. Dermed blir de værende i en livssituasjon hvor de ikke kan komme i lovlig arbeid, har store problemer med å finne et sted å bo og har minimale muligheter til å søke bistand i det formelle hjelpeapparatet. Av etiske hensyn ble ikke disse personene intervjuet i kartleggingen. Deres begrensede rettigheter til bistand medfører manglende mulighet til å foreslå hjelpetiltak som kan bedre deres livssituasjon. Det vurderes uetisk å oppfordre personer til å delta i en kartlegging som i liten grad vil kunne påvirke deres hverdag positivt. I all hovedsak er det ideelle organisasjoner som står for det begrensede hjelpetilbudet disse personene har. Et eksempel er Helsesenter for papirløse som drives av Oslo Røde Kors og Kirkens Bymisjon Oslo.

Mindreårige

Både Uteseksjonen og flere nøkkelinformanter rapporterer at hovedgruppen av personene i målgruppen er mellom 18 og 26 år. Enkelte er mindreårige. De som er under 18 år er i hovedsak enten norske gutter fra østlige bydeler i Oslo, eller enslige mindreårige asylsøkere, fortrinnsvis fra nordafrikanske land. Både personer i målgruppen og nøkkelinformantene forteller at yngre søsken av personer som selger rusmidler, trekker til miljøet. Det fortelles både om noen unge som «henger» rundt miljøet uten at de selv involverer seg i salg, og om mindreårige som deltar i salgsaktivitet. En fra målgruppen sier at de prøver å jage bort de yngste guttene. En annen forteller at de yngste ikke får krite rusmidler til salg, fordi det er mindre tillit til dem, men at de utover det ikke hindres fra å selge i miljøet.

Uteseksjonen erfarer at de norske guttene under 18 år som påtreffes i miljøet har kontakt med barnevernet. Barneverntjenesten i Bydel Gamle Oslo forteller at noen har vært plassert i ungdomshjem. For andre er det satt i gang tiltak i hjemmet. Miljøarbeiderne som jobber for barneverntjenesten i Gamle Oslo opplever at det kan være vanskelig å hjelpe dem som nærmer seg 18 år. Ungdommene har ofte utviklet sammensatte utfordringer knyttet til blant annet rus, fravær på skolen og tilknytning til belastede miljøer. Miljøarbeiderne opplever at vedtakene for bistand ikke omfatter tilstrekkelige ressurser til å møte disse utfordringene.

Mange av de mindreårige asylsøkerne som oppsøker selgermiljøet har stukket av fra mottak. Disse guttene har i hovedsak midlertidige oppholdstillatelser og vil miste oppholdsgrunnlaget ved fylte 18 år. De fleste anser ikke det å reise til hjemlandet som en aktuell mulighet, og må derfor forberede seg på å leve

«Det er dyrt å leve på gata».

uten lovlig opphold og med ytterst begrensede rettigheter og muligheter. Barna er i en særdeles vanskelig situasjon og er sårbare for utnyttelse av voksne. I en rapport om barnevernets ivaretagelse av barn som kan være utsatt for menneskehandel avdekkes det behov for at barnevernets arbeid overfor disse barna i større grad sentraliseres og spesialiseres (Vollebæk, 2012). Forslaget får støtte i en nyere rapport om samme tema. Denne konkluderer med at dagens barnevernsstruktur ikke sikrer at ikke-bosatte barn får forsvarlig omsorg og foreslår en sentralisering av oppfølgingen av disse barna (Tyldum, 2016). Erfaringer fra Uteseksjonens arbeid med ikke-bosatte barn støtter opp under denne oppfatningen.

Hva kjennetegner kartleggingens målgruppe?

Hovedmålgruppen i denne kartleggingen er unge voksne menn med oppholdstillatelse i Norge og som selger rusmidler på Vaterland. De fleste har en eller to foreldre med ikke-vestlig etnisitet. Noen har kommet til Norge som flyktning eller som familiegjenforent med en flyktning. Andre er født i Norge. Enkelte er fra land i Øst-Europa og har flyttet til Norge med foreldre som arbeider her. Nøkkelinformantene forteller at mange av de unge mennene i miljøet kommer fra store, fattige familier hvor foreldrene ofte står utenfor arbeidslivet. Dette støttes av beskrivelsene de unge i målgruppen gir. Gjennom samtaler med de unge, og erfaringer fra Uteseksjonens oppfølgingsarbeid, fremkommer det at mange har gått på skole, men at de færreste har fullført videregående. Noen har hatt kontakt med barnevernet, og enkelte har vært plassert i barnevernsinstitusjoner. Enkelte går på skole i dag, men mange av dem opplever store utfordringer med å gjennomføre skolegangen. De fleste står uten hverken skoletilbud, jobb eller annen dagaktivitet. Noen mottar økonomisk bistand fra NAV, men salg av rusmidler er hovedinntektskilden til de fleste.

Utfordringer, behov og ønsker

Målgruppen og nøkkelinformantene i kartleggingen fokuserer på mange av de samme problemområdene. Spesielt bosituasjon, skole og arbeid vektlegges som viktige og utfordrende områder for de unge mennene. Utfordringene som de unge i selgermiljøet står overfor er kjente for de fleste som har jobbet med, eller på andre måter kjenner personer fra miljøet. Utfordringer og behov som avdekkes i denne kartleggingen, gjenspeiler i stor grad det Sandberg og Pedersen (2007) og Kuvoame (2005) forteller om miljøet for rundt ti år siden. Problemområder som beskrives i vår kartlegging er også sammenfallende med beskrivelser i ulike rapporter og kartlegginger, som er gjort av Uteseksjonen tidligere. For eksempel beskriver Årsrapport 2007, Torsdagsklubben (Kuvoame og Rødseth, 2008) utfordringer unge personer tilknyttet rusmiljøet på Vaterland stod overfor i 2007 (se faktaboks 2 om «Torsdagsklubben»). Et annet eksempel er Sipe (1996) som beskriver generelle utfordringer som flerkulturell ungdom i Oslo opplevde på 1990 tallet.

Kriminalitet og kontakt med politiet

Annen kriminalitet enn salg av illegale rusmidler har ikke vært et spesifikt tema i intervjuene. En fra målgruppen forteller likevel at han har begått ran. En annen sier personer ble ranet i miljøet før, men at han mener det ikke skjer lenger. Den kriminelle salgsaktiviteten gjør at mennene i målgruppen kontinuerlig er i politiets søkelys. Politiet opererer både med uniformerte og sivile betjenter i området. De er godt kjent med personer og grupperinger i miljøet og aktiviteten i området. De unge mennene som ble intervjuet har alle vært i kontakt med politiet og beskriver sine ulike syn på politiets tilstedeværelse. Noen gir uttrykk for at de er lite bekymret for å bli tatt av politiet. En ordlegger seg slik: «Blir jeg tatt, så blir jeg tatt». Flere i målgruppen mener at politiet heller burde fokusere innsatsen på de som sitter høyere opp i kriminelle nettverk. En sier: «Politiet går etter feil folk. Tar bare løpeguttene». Nøkkelinformanter fra barneverntjenesten sier at de unge som selger rusmidler, i all hovedsak, blir tatt med små kvantum av rusmidler på seg og at de strafferettslige konsekvensene derfor blir små sett i sammenheng med investerte politiresurser. De unge i målgruppen bekrefter at de som regel får bot og/eller bortvisning når de blir tatt av politiet. En sier at han ikke vil selge lenger fordi han har tapt så mye penger i forbindelse med å bli tatt av politiet. Andre gir uttrykk for at deres deltakelse i selgermiljøet i liten grad påvirkes av bøter og bortvisninger.

Noen av de unge forteller at de ikke opplever at politiet bistår dem på lik linje med andre borgere. En sier at han ringte politiet en gang han ble truet uten at han fikk hjelp. Han sier at mennene i selgermiljøet ikke stoler på politiet og at de ordner opp i konflikter selv. En annen forteller om en gang han, som 19-åring, ble vekket av politiet i Vaterlandsparken: «De så at jeg var helt knekt». Han undrer seg over at politiet bare ba ham flytte seg, og ikke spurte hvordan han hadde det. På den andre siden er det også noen som sier de har gode erfaringer med politiet. For eksempel sier en at «de er kule mot ungdom» så lenge ungdommene selv er hyggelige. En annen sier at han har positive erfaringer med enkelte betjenter. En sier at politiet er hardhendte i måten de opererer ute i miljøet, men opplever at han blir møtt på en god måte av politibetjenter inne på politihuset.

Økonomi

Mange av dem som har bidratt i kartleggingen mener at det er mulighet for å tjene penger raskt i selgermiljøet. Nøkkelinformantene fra hjelpeapparatet påpeker at det kan være vanskelig å finne tilbud til de unge mennene som utkonkurrerer den økonomiske gevinsten av å selge rusmidler på Vaterland. De fleste fra miljøet sier at de oppsøkte selgermiljøet fordi de trengte penger. De er også enige om at de tjener mer penger på salg enn de for eksempel vil kunne få fra NAV. Samtidig er det flere som forteller at situasjonen de er i, også gjør at de bruker mye penger. Som en i målgruppen sier det: «Det er dyrt å leve på gata». Noen sier de bruker mye av pengene de tjener på rusmidler og alkohol til eget bruk. Andre påpeker at

de må bruke penger på steder å overnatte. Som nevnt kommer disse unge mennene ofte fra fattige familier. En av de som ble intervjuet forteller at han begynte å selge for å tjene penger til familien. De færreste kan henvende seg til foreldrene sine for å få penger til ting som klær, fest, ny Iphone eller lignende. De har derfor behov for å tjene egne penger fra ung alder.

Rus

Personer fra målgruppen som har blitt intervjuet oppgir at de fleste som selger rusmidler på Vaterland også bruker rusmidler selv. I hovedsak cannabis og alkohol, men også kokain brukes av noen. Enkelte forteller om bruk av andre rusmidler, men dette virker å være mindre utbredt. Nøkkelinformantene i kartleggingen mener også at cannabis og alkohol er mye brukt i miljøet. Det er en utbredt oppfatning blant nøkkelinformantene at flere av de unge i målgruppen har et rusproblem, og at de har behov for rusbehandling. Noen av de unge som ble intervjuet støtter dette ved at de gir uttrykk for at de tror flere i miljøet har problemer knyttet til rusbruk. Når de unge snakker om sitt eget rusbruk beskriver de derimot ikke dette som problematisk.

De legger heller ikke vekt på behov for rusbehandling. Mange knytter rusbruket sitt til at de har en krevende hverdag og livssituasjon. En ung mann sier at han må bruke rusmidler for «å takle miljøet» på Vaterland. En annen beskriver at de som selger ruser seg for «å holde det gående». En tredje forteller at han, i en periode, måtte «speede seg» (bruke amfetamin), fordi han ikke hadde et sted å sove om natten. Uteseksjonen erfarer at de unge i dette miljøet i liten grad etterspør hjelp til å håndtere sitt rusbruk. De unge mennene anser heller at rusbruken vil avta i tråd med at de får hjelp til å dekke andre behov som dagtilbud og bolig.

Sandberg og Pedersen (2007) mener at det er knyttet status i selgermiljøet til det å håndtere rusbruk uten å få utpregede rusproblemer. Målgruppens beskrivelser av egen rusbruk, kan tyde på at de ikke ønsker å identifiseres som personer med rusproblemer. Dermed er det også sannsynlig at de har en høy terskel for å be om hjelp til å håndtere et eskalerende rusbruk, eller misbruk, i den situasjonen de er i nå. Likevel kan det være at de vil ønske å jobbe med denne problematikken, dersom situasjonen deres endrer seg.

Helse

Både personer fra målgruppen og nøkkelinformantene som kjenner miljøet mener at psykisk helseproblematikk er utbredt blant personene som selger på Vaterland. Problemområder som trekkes frem er aggresjon, depresjon og angst. De unge mennene selv understreker at det ikke snakkes om psykisk helse innad i målgruppen, og det er heller ingen fra målgruppen som etterspør hjelp til å takle psykisk helseproblematikk. Derimot beskriver de at hverdagen for personer tilknyttet selgermiljøet kan være stressende og belastende, noe de mener kan føre til psykiske problemer. Dette kan forstås som at de har en forventning om at psykiske helseplager vil avta i takt med en bedret livssituasjonen generelt, og uten noen form for behandling.

Bolig

Alle som har bidratt i kartleggingen fremhever boligsituasjon som et høyaktuelt tema for denne målgruppen. Bolig er også et tema som ofte tas opp av personer i målgruppen når de snakker med oppsøkere fra Uteseksjonen. Gjennom intervjuer

med nøkkelinformanter og personer i målgruppen fremkommer det at svært mange har en ustabil boligsituasjon. Selv om mange har et sted å overnatte de nærmeste nettene, er dette ofte ikke et langsiktig og forutsigbart boalternativ. Noen bor hos foreldre, eller kan i alle fall overnatte hos foreldre eller annen familie ved behov. Andre får overnatte hos venner, eller betaler for å overnatte hos bekjente. Overnatting på hostel er et alternativ når de ikke lykkes å finne et annet sted å være. Noen har tidvis ikke hatt overnattingsalternativer, og har vært nødt til å overnatte utendørs. En ung mann fra selgermiljøet forteller at han kun kjenner én person som har et fast sted å bo.

Erfaringer som gjengis av nøkkelinformanter og erfaringer opparbeidet gjennom oppfølgingsarbeid på Uteseksjonen viser at det er veldig vanskelig for menn i målgruppen å komme seg inn på det private leiemarkedet. Noen møter negative fordommer som kan knyttes til at de er unge menn med mørk hud. Flere erfarer at utleiende er skeptiske til leietakere, som er avhengig av NAV for å betale leie og depositum. Mange utleiende ønsker også referanser fra tidligere boforhold, noe mennene i målgruppen ikke har.

De få som får egen leilighet møter også ofte utfordringer fordi de har flere venner og bekjente som ikke har et sted å bo. Dette er gjerne venner som de selv har fått overnatte hos tidligere. Det blir derfor vanskelig ikke å la andre få bo i leiligheten, selv om det er i strid med leiekontrakten. En ung mann sier at de unge i målgruppen kan bo sju-åtte personer sammen i en leilighet. En nøkkelinformant forteller at noen føler seg presset til å la andre overnatte hos seg. Dette skaper situasjoner som medfører stor risiko for at de blir kastet ut av bostedet igjen. Uteseksjonen kjenner til flere som er i lignende situasjoner. Ungbo, som er et botilbud i Oslo kommune for unge voksne, anser ikke sitt tilbud for å være aktuelt for de fleste i målgruppen for denne kartleggingen. De er bekymret for at en leilighet som leies ut til en i selgermiljøet, vil bli brukt av mange andre fra miljøet også. Nøkkelinformanter både fra hjelpeapparatet og fra nærmiljøet, påpeker at flere av de unge mennene har behov for oppfølging, i tillegg til et trygt og stabilt sted å bo. En ung mann fra selgermiljøet sier seg enig i dette: «Det holder ikke å bare gi leilighet». Oppfølging er også noe flere personer i målgruppen har ytre ønske om overfor Uteseksjonen.

Jobb og skole

Som tidligere nevnt, viser informasjon fra nøkkelinformanter og målgruppen, at svært få av dem som selger rusmidler på Vaterland har fullført videregående opplæring. Grunnene til at skolegangen ble avbrutt er mange. En forteller at han sluttet på skolen fordi han ikke kunne få økonomisk bistand fra NAV og gå på skole samtidig. En annen forteller at han sluttet fordi han hadde mye fravær og ikke trodde han ville klare å holde seg under fraværsgrensen. Andre hindringer for å fullføre skolegangen har kommet frem gjennom Uteseksjonens oppfølgingsarbeid. Noen opplever at de ikke passer inn i klassen, både sosialt og fordi de synes det faglige er for vanskelig. Det har også hendt at konflikter knyttet til selgermiljøet har gjort det utrygt for enkelte å være på skolen eller at ungdommens involvering i selgermiljøet gjør at skolen ikke mener det er forsvarlig at de er der. Den ustabile bosituasjonen mange lever med er også til hinder for skolegangen. Det samme med deres rusbruk.

Oppfølgingstjenesten i Oslo hjelper unge med skolerettigheter, som ikke er i opplæring eller arbeid. Mange skoler har også egne oppfølgingskontakter og miljøarbeidere. Miljøarbeidere på Kuben videregående skole mener at det er behov for å øke ressursene til å jobbe med rus i skolen. De mener også at miljøarbeidere i skolen og de som jobber oppsøkende med ungdommene bør samarbeide tettere. Informant fra NAV Gamle Oslo sier at de ofte opplever at det tar lang tid fra en ungdom faller ut av skolen til han eller hun kommer i kontakt med oppfølgings-tjenesten. Hun mener det er behov for å styrke oppfølgings-tjenesten i bydelen og sikre et bedre samarbeid med skolene.

I tillegg til vanskeligheter med å fullføre skolen, er mangelfull arbeidserfaring og vanskeligheter med å få seg jobb en stor utfordring for personer i målgruppen. Mange av de samme faktorene som beskrives som hindringer for skolegangen vanskeliggjør også deltakelse i arbeidslivet. En av dem som ble intervjuet forteller at han ikke klarte å beholde jobben sin på grunn av at problemer i privatlivet, som rusbruk og aggresjon, etter hvert sklei over i arbeidshverdagen.

Mange i målgruppen ønsker seg en jobb, mens noen ønsker å gå på skole. Dette er noe de etterspør hjelp til å få til. Ulike NAV-kontorer og barneverntjenesten i Gamle Oslo bekrefter at det ofte er jobb eller skole de unge i målgruppen ber om hjelp til. Samtidig forteller de at det er store utfordringer med å få til dette. Barneverntjenesten sier at de og ungdommen ofte enes om at de skal jobbe med skole eller jobb som mål, men at ungdommen ikke følger opp videre. Til dels fører dette til at veilederne i tjenesten tviler på om ungdommens ønsker er reelle. Tilsvarende opplever veiledere ved et av NAV-kontorene som har bidratt i kartleggingen, at målene for oppfølgingen av personer fra målgruppen ofte «ryker». På den andre siden påpeker veiledere fra andre NAV-kontorer at disse unge ikke har fått de samme mulighetene som mange andre. De har ofte ikke foreldre som kan hjelpe dem med skole og penger, og de har ikke fått tilegnet seg de skole og arbeidsferdighetene som andre unge har. Derfor mener de tilbudet må tilpasses slik at de unge får mulighet til å delta på aktiviteter som de mestrer og kan utvikle seg i.

Det er stor konkurranse om jobber og praksisplasser for unge i Oslo. Med mangelfull skolegang, lite arbeidserfaring og en fot innenfor kriminalitet og rusmiljøet, stiller disse ungdommene svakt i den konkurransen. Riverside Ungdomshus tilbyr praksisplass til ungdom mellom 15 og 22 år, som står uten skoleplass eller jobb. Tidligere kunne alle over 16 år som var i arbeidsrettede tiltak søke om tiltakspenger fra NAV. I 2016 ble ordningen endret slik at kun de over 18 år har krav på tilskuddet. Dette ble gjort for å forhindre at unge sluttet på videregående skole for å motta tiltakspenger fra NAV. Riverside Ungdomshus erfarer at de nye reglene har gjort det vanskeligere å få 16- og 17-åringene, som likevel ikke møter på skolen, inn i et praksistiltak. Selv om det ikke var snakk om store summer, så var tiltakspengene en god motivator for unge som i utgangspunktet har begrenset med penger.

Enkelte i målgruppen er norske statsborgere, men har levd mesteparten av livet i andre land. De har gjerne flyttet ut av landet sammen med foreldrene sine i ung alder, og returnerer til Norge som unge voksne. Disse personene omfattes ikke av introduksjonslovens rett til gratis norskopplæring¹, selv om de ikke har tilstrekkelige norskkunnskaper. Uten språkferdigheter i norsk, og med liten kjennskap til det norske samfunnet, er de i en utsatt situasjon med begrensede muligheter og fremtidsutsikter.

Aktiviteter

De færreste i målgruppen har plass til å invitere venner hjem. Det er få som er med på organiserte fritidsaktiviteter. Utover Riverside ungdomshus, som noen av dem bruker, har de få steder de kan være sammen med venner. Mye av aktivitetstilbudet i nærmiljøene knyttes opp mot skole, og de som har sluttet på skolen faller utenfor dette. Det er også gjennom skole at mange treffer venner og stifter nye bekjenskaper. Flere nøkkelinformanter mener at miljøet på Vaterland er en alternativ sosial arena for de i målgruppen som mangler andre fritidsaktiviteter. Det beskrives også som et sted hvor de unge mennene opplever tilhørighet og mestring. Noen av nøkkelinformantene som kjenner målgruppen mener at sosiale aktiviteter kan bidra

¹ Rett til norskopplæring gjelder i tre år etter innvilgelse av førstegangs oppholdstillatelse

til å trekke de unge vekk fra miljøet på Vaterland. Flere fremhever det som viktig at Uteseksjonen jobber tett på ungdomsmiljøene, slik at trygge relasjoner og tillit i selgermiljøet allerede er på plass når noe skjer, eller når ungdommen trenger hjelp. Nøkkelinformanter som kjenner miljøet foreslår for eksempel at Uteseksjonen kan invitere til fest med matservering og musikk eller fotball. Nøkkelinformantene som selv jobber med ungdom gjennom grupper og aktiviteter, understreker viktigheten av å samarbeide med ungdommene heller enn å tilby dem et ferdig utarbeidet aktivitetsalternativ. De har hatt ungdommer med i utformingen av tilbudene sine, og samarbeider med ungdommene i planlegging og gjennomføring av ulike aktiviteter og samlinger. De unge mennene selv trekker også frem aktiviteter og turer som gode måter å bli kjent på, og som tilbud de ville ha satt pris på. Noen av de som har kjent Uteseksjonen lenge forteller at de husker blant annet turer med «Torsdagsklubben» for flere år siden, og ønsker at Uteseksjonen kan gjøre mer av slike ting.

Familie

Mange av personene i målgruppen har familie som bor i nærheten, men har også familie som bor i hjemlandet sitt. Uteseksjonen erfarer at noen bærer på store bekymringer for familie-medlemmer som bor i land preget av nød, krig og konflikt. Flere sender penger til familien for å avhjelpe situasjonen.

Familiemedlemmene i Norge kan være gode og viktige støtte-spillere for de unge. Samtidig bidrar de unges tilknytning til salg av illegale rusmidler og eget rusbruk til å komplisere forholdet til foreldre, søsken og andre familiemedlemmer. Primærmedisinsk Verksted (PMV) ved Kirkens Bymisjon tilbyr veiledning til foreldre. De forteller at skamfølelse ofte tematiseres i samtaler med foreldre til unge som ruser seg eller begår kriminalitet. Nøkkelinformanter fra nærmiljøet bekrefter at dette er en kjent problemstilling, og forteller at foreldrene kan føle seg presset til å skyve den unge fra seg, fordi det er så mye skam og stigma knyttet til den unges problemer. Som nevnt tidligere er også disse unge ofte fra store familier. Foreldrene har omsorg for flere barn, og det kan være vanskelig å sette av den tiden og de ressursene som det krever å følge opp ungdom som bruker rusmidler og befinner seg i et kriminelt miljø. Det formidles også at mor i familien ofte står alene i omsorgsrollen.

Nøkkelinformantene understreker at det er svært uheldig at yngre søsken bor sammen med brødre som er tilknyttet selgermiljøet og som selv bruker rusmidler. Nøkkelinformantene oppgir at mange foreldre mangler informasjon, både om hvilke miljøer og områder ungdom ikke bør oppholde seg i, om rusmidler og rusbruk, og om hvor de kan henvende seg for å få hjelp. Noen foreldre har i tillegg begrensede norsksferdigheter. En utbredt skepsis til politi og offentlige hjelpeinstanser kan bidra ytterligere til å vanskeliggjøre situasjonen for familiene. De unge i selgermiljøet beskriver også ulike utfordringer knyttet til familierelasjoner. En i målgruppen beskriver vonde opplevelser knyttet til fars sinne når han drikker: «Når det klikker for han, det er helt jævlig». En annen beskriver at han ble kastet ut hjemmefra uten at han hadde et annet sted å være og endte opp med å overnatte flere netter utendørs. Noen har eldre søsken som også har vært, eller er aktive, i selgermiljøet og forteller at storebror fungerte som en inngangsport til miljøet.

Nøkkelinformantene fra nærmiljøet mener at mange foreldre trenger hjelp til å bistå sine ungdommer, som trekker til selgermiljøet på Vaterland.

Midlertidig oppholdstillatelse

Mange i målgruppen har midlertidig oppholdstillatelse. Etter 3 år kan de fleste immigranter søke om permanent oppholdstillatelse, men de unge mennene i selgermiljøet møter ofte ikke kravene som foreligger. For å kunne innvilges permanent opphold kan du for eksempel ikke ha straffesaker. Du kan heller ikke ha hatt perioder uten lovlig opphold. Flere av disse unge mennene lever dermed med midlertidige oppholdstillatelser i mange år. Dette innebærer at de jevnlig må søke om fornyelse av oppholdstillatelsen. Den ustabile livssituasjonen de har bidrar til at de har vanskeligheter med å følge opp sin oppholdsstatus. Flere av Uteseksjonens oppfølgingsklienter fra miljøet har ikke oversikt over når deres oppholdstillatelse går ut. Dette medfører ofte at oppholdstillatelsen går ut uten at de har sendt inn søknad om å fornye den innen utløpsfristen. Dermed lever de i perioder på flere måneder, i noen tilfeller år, uten gyldig oppholdstillatelse. Dette kan få store konsekvenser. Blant annet kan de miste retten til å jobbe, og stiller enda svakere på arbeidsmarkedet. De risikerer også å miste økonomisk bistand og andre ytelser fra NAV. Veiledere fra ulike NAV-kontorer, som har bidratt i kartleggingen, bekrefter at utgått oppholdstillatelse medfører store utfordringer i oppfølgingen av personer i målgruppen. En faktor som kompliserer situasjon ytterligere for flere av dem som står uten lovlig opphold i en periode, er at de blir registrert som «utvandret» i folkeregisteret. Ifølge Skatteetaten sendes det ut et brev til vedkommende når oppholdstillatelsen utgår. Manglende svar på dette brevet medfører at vedkommende registreres som «utvandret» i folkeregisteret. Mange i målgruppen har, som tidligere nevnt, ikke et fast bosted og mottar dermed ikke post og får ikke svart på brevet fra skatteetaten. Disse personene kan havne i en låst situasjon, da folkeregisteret opplyser at gyldig oppholdstillatelse må foreligge for å registreres inn igjen, samtidig som man må være registrert i folkeregisteret for å søke om fornyelse av oppholdstillatelsen (se faktaboks 2 for en mer detaljert forklaring av problemstillingen).

2. Hindringer til å fornye utgått oppholdstillatelse:

For å søke om fornyelse av oppholdstillatelse må vedkommende registrere søknaden på UDI.no, betale et søknadsgebyr og bestille time for oppmøte på sitt lokale politidistrikt. Personer som ikke har er registrert i folkeregisteret har ingen registrert adresse og ingen tilhørighet til et politidistrikt.

For å meldes inn i folkeregisteret kreves gyldig oppholdstillatelse eller bevis fra UDI/Politiet om at søknad om oppholdstillatelse er registrert.

Kilde: telefonsamtaler med Skatteetaten og UDI

«Før spilte jeg fotball, på kretslaget og greier».

Vold, overgrep og traumatiske påkjenninger i oppveksten

Mange av de unge mennene i selgermiljøet har en bakgrunn som tilsier at de kan ha vært sårbare for å utsettes for vold og overgrep. Mange kjente risikofaktorer har vært til stede under deres oppvekst. Slike risikofaktorer er for eksempel fattigdom, foreldres arbeidsledighet, foreldres rus- og psykiske lidelser, dårlige boforhold, eneforsørgende foreldre, konflikt i familien og diskriminering (Australian Institute of Family Studies, 2013). Våre informanter ble ikke eksplisitt stilt spørsmål knyttet til erfaringer med vold eller overgrep. Intervjusituasjonen i denne kartleggingen var ikke egnet for å snakke med de unge mennene om dette temaet, og det har heller ikke vært denne kartleggingens mål. Noen av mennene i målgruppen har likevel fortalt om erfaringer knyttet til vold i oppveksten i samtaler med sin kontaktperson på Uteseksjonen. Flere av de unge mennene beskriver også å ha opplevd, eller vært vitne til, grov vold i selgermiljøet. Noen beskriver at de selv eller venner av dem lever med en sterk frykt for å utsettes for vold.

Mange av mennene i målgruppen kom til Norge som flyktning eller familiegjennforent i ung alder. Andre har foreldre som har flyktet til landet og mange har familie i land som er preget av krig, konflikt og nød.

Asylsøkere, flyktninger og familiegjennforente beskrives også av Helsedirektoratet (2016) som utsatte grupper. De kan ha vært utsatt for voldsomme påkjenninger tidligere i livet og på flukt til Norge. Samtidig har mange et begrenset nettverk i Norge når de ankommer. De har mangelfull informasjon om samfunnet de skal fungere i og begrensede norskkunnskaper. Helsedirektoratet (2016) påpeker også at personer som selv befinner seg i trygghet ofte opplever store vanskeligheter med at deres nærmeste befinner seg på steder hvor det er konflikt og nød. Helsedirektoratet fremhever at et viktig tiltak for å hjelpe personer som har opplevd traumer er å skape trygghet og bidra til mestring og samhørighet.

Ungdommer er sårbare for å utvikle psykiske helseplager og problemer knyttet til rusbruk etter å ha opplevd traumatiske hendelser (Helsedirektoratet, 2016). Ungdommer har behov for rutiner og å ha trygge omsorgspersoner rundt seg. De unge mennene i selgermiljøet har en hverdag og en livssituasjon der de i liten grad opplever ro, mestring, samhørighet, rutiner og omsorg. Det er sannsynlig at mange av de unge mennene i vår kartlegging har opplevd traumatiske hendelser, og er sårbare for å utvikle problemer knyttet til de påkjenningene de har vært igjennom. Gjennom oppfølgingsarbeidet med de unge mennene i målgruppen erfarer miljøterapeutene i Uteseksjonen at de forteller lite om vonde erfaringer fra oppveksten eller ting de synes er sårt og vanskelig med situasjonen sin i dag. I samtaler fokuserer de heller på praktiske utfordringer enn å ta opp temaer som viser sårbare sider ved dem selv og deres situasjon. I møte med personer fra hjelpeapparatet fremstår de unge i målgruppen gjerne som tøffe og harde. Det er derfor avgjørende at personer i hjelpetjenestene møter de unge mennene med et traumesensitivt fokus, og at det tilrettelegges for at de kan få hjelp knyttet til eventuelle erfaringer med vold, overgrep og traumatiske hendelser.

Utenforskap

Begrepet utenforskap beskriver det å stå utenfor ulike fellesskap og kan dreie seg om blant annet manglende tilknytning til utdanning og arbeid, mangel på sosiale nettverk eller det å føle seg utenfor lokalsamfunnet (KS, 2016). De forutgående beskrivelsene av utfordringer som personer i målgruppen står overfor viser at mange opplever å stå utenfor på en rekke forskjellige arenaer.

Noen av de unge mennene i selgermiljøet forteller at de har mistet kontakten med sine foreldre, eller beskriver konflikter i familierelasjonen. Islam er en viktig del av livet til mange av guttenes familier, og flere aspekter ved disse unges livsførsel står sterkt i strid med religion og tro. Skammen knyttet til dette kan bidra til at ungdommen blir stående utenfor fellesskap i familien og nærmiljøet. En kontaktperson fra en av moskeene i byen forteller at foreldre til barn med mindre omfattende problemer tar kontakt med moskeen for hjelp, men ikke foreldre til ungdommer i selgermiljøet, og heller ikke personer i selgermiljøet selv. Han tror at skam er grunnen til at de ikke tar kontakt.

Mange av de unge i målgruppen står utenfor skolen i dag, og noen forteller at de ikke opplevde at de passet inn når de gikk på skolen. De står også utenfor arbeidsmarkedet. En ung mann forteller at han heller ikke følte seg som en likeverdig del av arbeidsplassen når han hadde en jobb. Han opplevde at han ikke hadde reelle arbeidsoppgaver, og «fikk penger for å ikke gjøre noen ting».

De fleste i målgruppen står også utenfor aktivitetstilbudene som finnes. En av de unge forteller at han oppsøker miljøet fordi han ikke har noe annet å gjøre, og svarer: «Hvorfor skulle jeg være der?», når han blir spurt om han ikke bruker ungdomstilbudene i byen. Andre forteller at de har vært med i organiserte aktivitetstilbud når de var yngre, men at de har falt ut i løpet av ungdomstiden. En ungdom forteller, nærmest nostalgisk, om tiden før han begynte å selge: «Før spilte jeg fotball, på kretslaget og greier». Noen besøker Riverside Ungdomshus, men de slipper ikke inn der hvis de er ruset eller er aktive i selgermiljøet.

En del av målgruppen står utenfor på en veldig tydelig måte ved at de ikke har norsk statsborgerskap eller permanent oppholdstillatelse. De må gang på gang søke om, og bevise sin rett til å være i landet.

Selv om det er stor risiko knyttet til det å involvere seg i dette salgsmiljøet er det også sosiale gevinster å hente. En av de unge forteller at han opplever at det er status knyttet til «å være gangster». En annen forteller at han er alene når han er hjemme, men har mange venner i miljøet på Vaterland. Noen av de unge sier at de opplevde seg antatt å være en del av selgermiljøet, også før de var det. En ung mann forteller at han ble stoppet av politiet, antatt for å selge rusmidler, lenge før han faktisk gjorde det. Han sier at han fortsatt blir stoppet, men nå stemmer det at han selger rusmidler.

I sin doktorgradsavhandling om unge voksne i Groruddalen viser Rosten (2015) til at gutter og unge menn med flerkulturell bakgrunn kan møte mye motgang og fordommer i samfunnet.

Hun mener at disse guttene har mindre sjanse til å lykkes i utdanning og arbeid enn andre ungdommer, også enn jenter med samme flerkulturelle bakgrunn. Ifølge Rosten (2015) er det unge menn med flerkulturell bakgrunn som i størst grad faller utenfor skolesystemet og andre arenaer i samfunnet, mens jenter med samme bakgrunn ofte lykkes godt på skole og i jobb. Dette kan være med på å forklare hvorfor det kun er menn som er tilknyttet selgermiljøet på Vaterland, selv om mange av dem har søstre som har vokst opp under lignende vilkår. Klyve (2016) skriver i sin bok «Sinte, unge, villfarne menn», at blant annet lav skoletrivsel, svakt foreldreskap og flyktningebakgrunn kan bidra til utenforskap. Dette er fremtredende faktorer i livene til guttene i selgermiljøet på Vaterland. Han beskriver også deltakelse i kriminelle miljøer som en av flere mulige konsekvenser av marginalisering og utenforskap.

Medieoppslag om miljøet viser ofte en ensidig og

stigmatiserende vinkling av hvem disse unge mennene er. For eksempel beskriver «Gatekampen», en dokumentar på NRK fra august 2016, de unge mennene slik: «De er unge, de selger dop og har våpen ment for å knuse ansiktet til folk de ikke liker». Slike medieoppslag er utvilsomt med på å befeste de unges opplevelse av utenforskap, og å skape en større avstand mellom dem selv og samfunnet forøvrig.

De unge mennene «under brua» står utenfor de fleste arenaene som et samfunnsfellesskap bygger på. Ved ikke å gå på skole eller være i jobb begrenses deres mulighet til å treffe jevnaldrende, vedlikeholde gamle vennskap og treffe nye venner. Mange har ikke deltatt på ungdomsklubber eller i organiserte aktiviteter, eller har falt i fra tilbudene i ung alder. I familien og lokalmiljøet kan de oppleve seg stigmatisert og uvelkomne. Det er derfor ikke vanskelig å forestille seg at selgermiljøet kan tilby et etterlenget fellesskap for noen.

Ressurser

Kartleggingens mål er å avdekke de unge mennenes behov, og å foreslå tiltak som kan bidra til at disse behovene dekkes. Dette medfører at mye av kartleggingen fokuserer på problemområder og utfordringer. De unge i kartleggingens målgruppe har selvfølgelig også mange ressurser som det er viktig å belyse.

De unge mennene har flerkulturell kompetanse. Det innebærer at mange har erfaring med ulike kulturer, ulike religioner, ulike måter å uttrykke seg på, ulike sosiale koder og at de kan snakke flere språk. De har også erfaring med å tilpasse seg forskjellige situasjoner og forventninger. Noen av dem har selv bodd i andre land som barn. Det fokuseres ofte på at disse unge mennene ikke har lyktes med å tilegne seg en del av den kompetansen som det forventes at unge voksne skal ha. På den andre siden glemmes fort de enorme hindringene noen av

«De fleste ønsker en jobb og normalt liv»

dem har måtte overkomme for å være der de er i dag, og alt de har oppnådd på veien. Noen har overlevd i krig. Noen har vært på flukt og klart seg selv uten voksne omsorgspersoner. Noen har selv vært omsorgspersoner og forsørgere for yngre søsken. Noen har lært seg norsk i barnealder eller som ungdom, og har gått på skole hvor de har måttet lære på et annet språk enn sitt morsmål.

Selv om det å være involvert i salg av illegale rusmidler er kriminelt og problematisk, så krever også denne aktiviteten en del av de unge som viser noen iboende evner og ferdigheter. De må samarbeide og tilpasse seg i et svært krevende og uforutsigbart miljø. De viser også en arbeidsvilje og innsats, som kan utnyttes i et ordinært arbeidsforhold.

De unge mennene i målgruppen formidler klare og realistiske ambisjoner for fremtiden. En ordlegger seg slik: «De fleste ønsker en jobb og normalt liv», mens en annen sier «Jeg tror at alle de som selger vil ha et bedre liv. De vil ha det som alle andre».

Dette er mål som de unge mennene har gode muligheter til å oppnå, hvis de jobber for det og får riktig hjelp.

Grønland som oppvekstarena og bosted

Byrommet på Vaterland

Det fysiske området hvor selgermiljøet er mest aktivt bærer preg av dunkel belysning, lite utsmykning og bortgjemte kroker og krokar. I den forstand egner plassen foran T-banenedgangen seg godt til illegalt kjøp og salg av rusmidler. Noen meter fra selgermiljøets knutepunkt begynner Smalgangen. Der er det ofte et yrende liv. Grønland Torg Frukt & Grønt tiltrekker seg mange kunder, familier er på gjennomfart, barn sykler og leker og beboere er på vei til og fra sine hjem til bygårdene som ligger der. Det er åpenbare utfordringer knyttet til at det foregår salg av illegale rusmidler tett på bo – og oppholdsstedene til barn, unge og voksne Oslo-borgere. Nøkkelinformantene fra nærområdet påpeker at barna som vokser opp på Grønland stadig møter på personer og grupperinger som bedriver kriminalitet eller ruser seg. Flere påpeker at det er behov for å renovere området ved T-banenedgangene slik at det blir mindre attraktivt for kriminell aktivitet og mer attraktivt for andre å være der.

Grønland som oppvekststed

Det er bred enighet blant nøkkelinformantene om hvor viktig det er å fange opp barn og unge som har det vanskelig så tidlig som mulig. Nøkkelinformanter fra barneverntjenesten i Gamle Oslo og Riverside ungdomshus erfarer at de ofte ikke lykkes i tilstrekkelig grad med å hjelpe ungdom i slutten av tenårene. De understreker at det er viktig å komme i posisjon til å tilby barn og unge hjelp på et tidligst mulig tidspunkt. Nøkkelinformanter fra nærmiljøet på Grønland støtter opp om dette, og understreker at det er behov for å jobbe forebyggende ved å

styrke oppvekstsvilkårene til utsatte barn og unge. I nærmiljøet på Grønland er det tett mellom boligene og det er mange barnefamilier. Nøkkelinformantene forteller at barn og unge i området har altfor få fritidstilbud. Samtidig er det mange fra rus- og kriminelle miljøer i byen, som ferdes i områdene hvor barna oppholder seg. Det beskrives som svært utfordrende at barn og unge stadig kommer i kontakt med belastede miljøer, samtidig som de har få sosiale aktivitetstilbud. Familiene bor trangt slik at det er vanskelig å bedrive fritidsaktiviteter hjemme. En mor fra nærmiljøet forteller at hun og flere andre mødre ser at det er et stort behov for leksehjelp til unge på Grønland. Hun sier at flere foreldre vil stille opp, men at de ikke har et egnet sted å samle barna. Det er en felles oppfatning blant nøkkelinformantene i kartleggingen at det er viktig å styrke utsatte familier slik at deres barn vokser opp med trygge foreldre, gode fritidstilbud og gode muligheter til å tilegne seg ferdigheter og kunnskaper, som de trenger for å lykkes på skole og i arbeid.

Kontakt med hjelpeapparatet

Hvor søker personer i målgruppen hjelp?

En nøkkelinformant som kjenner godt til både målgruppen og nærmiljøet på Grønland forteller at det er stor skepsis til det formelle hjelpeapparatet både hos unge menn i målgruppen og blant deres foreldre. Mange henvender seg heller til ressurspersoner i det lokale miljøet og andre bekjente fremfor å kontakte hjelpeinstanser når de har behov for råd, veiledning og bistand. Andre nøkkelinformanter og personer fra målgruppen underbygger denne beskrivelsen. For eksempel sier en fra selgermiljøet at noen som står uten bosted betaler venner og bekjente for overnatting heller enn å kontakte hjelpeapparatet. Det er likevel flere av de unge mennene som er, eller har vært, i kontakt med NAV. I hovedsak dreier bistanden seg om økonomisk støtte. Noen får også hjelp i forbindelse med bolig. Noen av de unge benytter seg av tilbudet på Riverside ungdomshus og mange får oppfølging av Uteseksjonen.

Ungdom som fyller 18 år og ønsker videre oppfølging av barneverntjenesten skal i all hovedsak få tilbud om aktuelle tiltak (Lov om barneverntjenester § 1-3). Barnevernstjenesten i Gamle Oslo erfarer at de fleste ungdommene de tilbyr oppfølging etter fylte 18 år takker ja. Samtidig viser samtaler med ungdommene i målgruppen at svært få mottar bistand fra barnevernet. Det er ikke kartlagt bakgrunnen for dette.

Utfordringer

Manglende tillit til hjelpeapparatet

Selv om mange i målgruppen har kontakt med ansatte i Uteseksjonen, kan det være vanskelig å få innpass i miljøet. Noen mistenker for eksempel at Uteseksjonen samarbeider og utveksler informasjon med politiet. Noen har heller ikke tiltro til at Uteseksjonen kan bidra med noe for å bedre deres livssituasjon. Gjennom Uteseksjonens arbeid med målgruppen fremkommer det at de unge ofte får tillit til sin kontaktperson og ansatte de blir godt kjent med, men at denne tilliten i liten grad gjelder for tjenesten som helhet. Dette bekreftes i et av intervjuene, hvor en ung mann forteller at han trengte hjelp i en

periode, men at han ikke tok kontakt fordi den han kjente best på Uteseksjonen var i permisjon. De unge påpeker at det er veldig mange ansatte i Uteseksjonen, og at de synes det kan bli for mange forskjellige personer å forholde seg til. De synes det er lettere å ha tillit til «kjente ansikter».

Mange har heller ikke full tillit til hjelpen som tilbys av NAV. En ung mann forteller at han ikke tror saksbehandleren egentlig bryr seg om han, og sier at han ikke stoler på det saksbehandler forteller. Nøkkelinformantene i kartleggingen understreker også at det er viktig for disse unge å kunne henvende seg til personer i hjelpeapparatet som de kjenner og har tillit til. Informanter fra NAV og barneverntjenesten sier at det kan være vanskelig å finne tid og rom til å bygge denne relasjonen med ungdommene innenfor de rammene som deres tjenester har.

En krevende livssituasjon

Flere aspekter ved de unge mennenes hverdag og livssituasjon bidrar til å gjøre det vanskeligere å be om, og å få, den hjelpen de trenger. For det første sier noen av ungdommene at de synes det er flaut og nedverdiggende å be om hjelp. Rusbruk og en særs ustabil bostedsituasjon bidrar også til å gjøre det vanskelig å møte opp til avtalte tider og å holde fokus i endringsarbeidet. En ung mann forteller at han kvier seg for å møte til avtaler på NAV i ruset tilstand, samtidig som han synes det er veldig ubehagelig å stå i en slik situasjon uten å ruse seg først. En annen ung mann forteller at han trengte et sted å bo før han kunne konsentrere seg om andre utfordringer: «Med fire vegger og et tak kunne jeg gjøre noe med hverdagen min».

Forutinntatte forventninger og holdninger

Mennene i selgermiljøet har ofte en negativ forventning til hvordan de vil bli møtt av det formelle hjelpeapparatet. De forteller at negative erfaringer med hjelpeapparatet deles innad i miljøet, og at flere har liten tro på at de vil møtes på en positiv måte eller få god hjelp. Samtidig har de måttet tilegne seg ferdigheter for å takle det tøffe miljøet på Vaterland, som kan slå lite hensiktsmessig ut i møte med personer i hjelpeapparatet. En ung mann forteller at det er viktig å fremstå som tøff og usårbar i miljøet på Vaterland: «Hvis du forteller om de svake punktene dine, dem utnytter deg». Nøkkelinformanter som har jobbet tett på ungdom i målgruppen forteller også at guttene er nødt til å vise en tøff fasade for å lykkes i selgermiljøet. En ungdom beskriver at han tok med seg denne tøffe fremtoningen i møte på NAV. Han var ruset, kjeftet og oppførte seg aggressivt mot saksbehandleren.

På samme måte som ungdommene har negative forventninger til hjelpere, har også noen av dem som jobber i hjelpetjenestene en forutinntatt holdning til de unge mennene. Saksbehandlere fra to NAV-kontorer sier at de kun kjenner selgermiljøet fra medieoppslag. De unge i miljøet fremstilles ofte som farlige og brutale i media. Dette kan være med på å farge saksbehandleres forventninger til dem. Mange av de unge som Uteseksjonen er i kontakt med ønsker å ha følge til avtaler på NAV. De opplever at saksbehandler er negativt innstilt til dem og ikke tror på deres beskrivelser av vanskeligheter og behov. I kartleggingsarbeidets avsluttende møte med aktørene var det bred enighet blant representantene for de

«Hvis du forteller om de svake punktene dine, dem utnytter deg».

ulike tjenestetilbudene om at de måtte være mer bevisst på å ikke la forutinntatte forventninger og oppfatninger av personer i målgruppen farge hvordan de møter disse unge mennene.

Ulike målsettinger

Som nevnt vektlegger nøkkelinformantene at de unge i selgermiljøet har behov for rusbehandling, mens ungdommene selv ikke gir uttrykk for at de ønsker behandling for rusproblematikk. I intervju med NAV-ansatte er det noen som uttrykker at de unge i målgruppen må bryte all kontakt med selgermiljøet for at de skal ha mulighet til å oppnå andre mål. Denne tilnærmingen er ikke personene i målgruppen nødvendigvis enige i. Nøkkelinformanter fra både NAV og barneverntjenesten gir uttrykk for at de ofte opplever at de ikke jobber mot samme mål som ungdommen.

Det er bred enighet om at de unge trenger et stabilt sted å bo og en jobb. Likevel kan det oppstå utfordringer hvis veiledere fra hjelpeapparatet for eksempel jobber ut ifra en tanke om at rusmestring er en forutsetning for å kunne få et botilbud, mens ungdommen mener at et botilbud er en forutsetning for å kunne trappe ned rusbruket sitt. Noen nøkkelinformanter fra NAV påpeker at ungdommene ikke ønsker å fortelle om sin delak-

tighet i selgermiljøet. Saksbehandlerne som skal hjelpe dem har derfor ofte mangelfull informasjon om de unges situasjon og utfordringer. Samtidig har mange av de unge begrenset informasjon om hva de kan få eller ikke kan få av hjelp fra NAV. Selv om saksbehandler og klient er enige om overordnede målsettinger, kan manglende informasjon gjøre det utfordrende å samarbeide om å nå målet.

Uklar bydelstilørighet og mangler i tilbudet

Som nevnt tidligere er det mange i målgruppen som ikke har et fast sted å bo. Dette medfører at det ofte er uklart hvilken bydel de tilhører og hvilke NAV-kontorer som har ansvar for å hjelpe dem. Noen beskriver at de har opplevd seg som «kasteballer» mellom ulike NAV-kontorer. Nøkkelinformantene erfarer at mange av de unge i målgruppen har både sammensatte og omfattende hjelpebehov. En utfordring ligger derfor i å kunne gi et individuelt tilpasset og dekkende tilbud. For eksempel har veldig mange av de unge behov knyttet til bolig. Behovene er ofte akutte. Samtidig har mange behov for individuelt tilrettelagte botilbud. I det eksisterende tilbudet er det få egnede botilbud tilgjengelig. Veiledere i hjelpeapparatet står derfor overfor store utfordringer med å kunne tilby god hjelp.

«Folk tror vi liker å selge. Ingen liker det. Det kommer en tid da man tenker 'hvorfor gjør jeg dette', og man prøver å slutte, men man har ingen ting».

Hva er god hjelp?

Kommunesektorens organisasjon (KS) fremhever utenforskap som et særdeles viktig tema. KS satt søkelys på problematikken på Kommunalpolitisk toppmøte og Landstinget i februar 2016 og i grunnlagsdokumentet «Fra utenforskap til inkludering» (KS, 2016). I grunnlagsdokumentet fremheves det at utenforskap kan vanskeliggjøre den enkeltes livssituasjon og være til hinder for at personer bidrar positivt inn i samfunnet. KS understreker kommunesektorens ansvar for, og muligheter til, å forebygge utenforskap og bidra til inkludering. Bekjempelse av utenforskap kan bedre livet til enkeltpersoner og kan ha store samfunnsmessige økonomiske gevinster. For eksempel viser KS til at senter for økonomisk forskning har beregnet en besparelse på seks milliarder kroner ved å redusere frafallet fra videregående opplæring med en tredjedel. Problemområdene som de unge mennene i selgermiljøet berøres av kan beskrives som ulike former for utenforskap. Tiltak som forebygger utenforskap og fremmer inkludering anses derfor som viktig og god hjelp for de unge mennene i målgruppen.

De unge mennene i selgermiljøet har ambisjoner og ønsker om en annen hverdag, men opplever at det er utfordrende å få til en endring. En ung mann ordlegger seg slik: «Folk tror vi liker å selge. Ingen liker det. Det kommer en tid da man tenker 'hvorfor gjør jeg dette', og man prøver å slutte, men man har ingen ting». Som nevnt tidligere, har mange av de unge mennene i selgermiljøet opplevd vanskeligheter under oppveksten. De har en krevende og utfordrende livssituasjon i dag, og har ulike problemer og hjelpebehov. Samtidig har de erfart at det lønner seg å holde en tøff fasade, og ikke vise sin sårbare side. Dette er ikke unge voksne som med letthet deler sine vanskeligheter og vonde erfaringer med representanter fra ulike hjelpetilbud. Mange er skeptiske til det formelle hjelpeapparatet, og har høy terskel for å søke bistand. De unge mennene og personer de møter i hjelpeapparatet har ofte gjensidige negative forventninger til hverandre. Det er altså både vanskelig for hjelpetjenestene å nå målgruppen, og utfordrende å få til et godt samarbeid mellom målgruppen og hjelpeapparatet. Personer fra hjelpetjenester som Uteseksjonen, NAV og barnevernstjenesten må etterstrebe et helhetlig syn på situasjonen til de unge mennene fra selgermiljøet. De må møtes med tålmodighet og fleksibilitet av trygge representanter for hjelpetjenestene, som er opptatt av de unges erfaringer, utfordringer, ressurser og muligheter. På samme måte er det viktig at politiet, i tillegg til å imøtegå kriminaliteten som utøves av personene i målgruppen, også oppleves som beskyttere for de unge når de er i utrygge situasjoner.

Det er viktig at de unge mennene i målgruppen får hjelp til å gjøre tiden deres i selgermiljøet så kort som mulig. Jo kortere

tid de står utenfor arbeidsmarkedet og utdanningsløp, jo lettere er det å komme seg tilbake. På samme måte vil faren for å utvikle alvorlige problemer med rusbruk reduseres ved at de kommer seg raskere videre og deres tilknytning til kriminelle miljøer svekkes. Politiets innsats kan bidra til å begrense miljøet og at salgsaktiviteten flyttes fra området. Likevel er det lite trolig at en del av de unge slutter å involvere seg i selgermiljøet eller andre kriminelle miljøer uten at de får hjelp til å endre sin livssituasjon. Det er en styrke at kommunen og politiet gjennom SaLTo-samarbeidet (se faktaboks 3) samarbeider med å forebygge kriminalitet blant unge. Ett av innsatsområdene som fremheves i handlingsprogrammet for SaLTo i år 2016-2019 er «Tett og målrettet oppfølging av unge lovbrøyttere, gjengangere, nettverk og gjenger». Selgermiljøet på Vaterland vurderes å være sentralt for denne koordinerte innsatsen.

De ulike personene som har deltatt i kartleggingen, både fra målgruppen, hjelpetjenestene og lokalmiljøet, har i stor grad sammenfallende vurderinger rundt utfordringer og behov knyttet til selgermiljøet på Vaterland. Det er bred enighet om at mange i målgruppen har en uholdbar posisjon og at det er behov for individuelt tilrettelagte botilbud. Det fremkommer også tydelig at mangel på skolegang og arbeidserfaring er utbredt blant de unge i selgermiljøet og at det er behov for tiltak rettet mot sysselsetting. Som tidligere beskrevet er gyldig oppholdstillatelse avgjørende for at de unge i selgermiljøet skal få tilgang til hjelp de har behov for og mulighet til å forbedre livssituasjonen sin. Derfor er det viktig at de unge får hjelp til å sikre at oppholdstillatelsen ikke går ut, uten at det søkes om fornyelse. Mangel på fritidstilbud, fattigdom, utfordringer i

3. SaLTo

Sammen Lager vi et Trygt Oslo.

Mål: «SaLTo skal samordne ressursene i arbeidet for å sikre barn og unge et koordinert tilbud, redusere barne- og ungdomskriminaliteten og redusere rusmisbruket blant barn og unge»

Modellen: Et byomfattende samarbeid mellom Oslo kommune og Oslo Politidistrikt. Politirådet er styringsgruppe for SaLTo.

- SaLTo-nettverk: Nettverk er etablert på lokalt, regionalt og sentralt nivå etter behov. Både stat, kommune, privat og frivillig sektor er delaktige i nettverkene.

- SaLTo koordinatorene: Alle bydelene i Oslo har en SaLTo koordinator som har ansvar for den lokale koordineringen.

Kilde: «Handlingsprogram 2016-2019. Kriminalitets – og rusforebygging blant barn og unge i Oslo», oslo kommunes hjemmesider <https://www.oslo.kommune.no/getfile.php/Innhold/Politikk%20og%20administrasjon/Slik%20bygger%20vi%20Oslo/SaLTo%20handlingsprogram%202016-2019.pdf>

familiene og i nærmiljø er viktige faktorer som må tas hensyn til i analysen av hva som er gode tiltak for å forebygge at barn og unge søker til selgermiljøet.

Godt samarbeid mellom målgruppen og hjelpetjenestene

En trygg relasjon til kjente personer i Uteseksjonen

Både de unge i målgruppen og andre informanter i kartleggingen understreker at de unge har behov for å følges opp av personer de kan bli kjent med og som de er trygge på. For Uteseksjonen er en måte å bidra til dette på at vi justerer innretningen på det oppsøkende arbeidet vårt. Det er hensiktsmessig å begrense antall personer som jobber i selgermiljøet slik at de unge blir trygge på de personene som oppsøker dem på gata. I tillegg bør vi, i tråd med ønsker fra de unge i målgruppen og råd fra nøkkelinformantene, bli kjent med de unge på andre arenaer enn i miljøet på Vaterland. Uteseksjonen bør bidra til at unge fra selgermiljøet får tilbud som grupper der aktiviteter og opplevelser står sentralt. Tilbudet bør utvikles i partnerskap med unge i målgruppen og deres ressurser bør stå i fokus.

Tett oppfølging og et koordinert hjelpetilbud

Saksbehandlere fra NAV og barneverntjenesten mener at de unges kontaktpersoner i Uteseksjonen har bedre forutsetninger for å jobbe tett med dem og bygge trygge relasjoner. De opplever også at det er positivt for samarbeidet med de unge at de har med seg sin kontaktperson fra Uteseksjonen til møter og andre avtaler. Helpetjenestene er entydige i at de unge mennene i målgruppen har behov for tett oppfølging basert på god fleksibilitet og tilgjengelighet hos hjelperen. Det er også bred enighet om at en kontaktperson som den unge kan bygge en trygg relasjon til, bør følge dem på tvers av ulike hjelpetjenester, og ha en koordinerende rolle i hjelpearbeidet. «Tillitspersonforsøket» er en utprøvd og evaluert modell med mål om å gi klienter et helhetlig, tilgjengelig og sammenhengende tjenestetilbud (Stavseng, Aspelund, Dyrkorn og Anker, 2011). Modellen vurderes å svare godt på oppfølgingsbehovene som fremkommer i denne kartleggingen. Uteseksjonen har noe erfaring med bruk av modellen etter at den ble tatt i bruk overfor utvalgte unge med alvorlige problemer knyttet til rus og psykisk helse, som et resultat av kartleggingen *Unge voksne, en kartlegging av aldersgruppen 18-25 år i et åpent rusmiljø i Oslo sentrum* (Uteseksjonen, 2013). Gjennom dette arbeidet har Uteseksjonen erfart at det er nødvendig å fristille ressurser til tillitspersonarbeid for at ordningen skal fungere.

Godt samarbeid mellom hjelpetjenestene

De unge mennene i målgruppen tilhører ulike bydeler og kommuner. De har også ulike behov. Det kan derfor være forskjellige tjenester, i ulike bydeler og kommuner, som skal tilby hjelp til de ulike personene. Nøkkelinformantene mener at det kan være utfordrende å sikre at personer i målgruppen får den hjelpen de trenger fordi dette krever god kjennskap til mange ulike tjenester på tvers av bydelene i Oslo og i nærliggende kommuner. Det vurderes at mye av behovet for kjennskap til aktuelle

tjenester vil dekkes ved at personer i målgruppen følges tett av en kontaktperson med koordineringsansvar. Kontaktpersonen kan kartlegge tjenestetilbudet som er tilgjengelig og jobbe med å skape gode rammer for samarbeid mellom tjenestene. I SaLTo-nettverket er alle bydelene representert gjennom sine koordinatorene. SaLTo-koordinatorene kjenner godt til hjelpetilbudene i sin bydel. SaLTo-koordinatorene er ressurser som en koordinerende kontaktperson kan dra nytte av for lettere å finne, og komme i kontakt med, aktuelle hjelpetilbud i bydelene.

En trygg og stabil bolig

Mange i målgruppen trenger et fast sted å bo. Et trygt sted hvor de kan sove, dusje og spise. En adresse og en postkasse. Dette er det mange i selgermiljøet som mangler, og behov for et bosted fremheves av både målgruppen selv, ulike hjelpetjenester og nøkkelinformanter fra lokalsamfunnet. Det er også bred enighet om at flere av de unge i selgermiljøet trenger biveiledning og oppfølging i det daglige. De fleste trenger å bo et sted hvor det er rom for å feile uten at de blir kastet ut. Noen i hjelpeapparatet mener at de unge må bryte all kontakt med selgermiljøet for å lykkes i livet. For mange vil det være vanskelig å få til på kort sikt. Disse må derfor få veiledning og oppfølging som gjør dem sterkere rustet til å sette grenser for seg selv og sitt bosted. Gjennom kartleggingen kommer det tydelig frem at det er svært få botilbud for personer i målgruppen. Det er behov for å etablere nye tilbud. Vi velger å trekke frem «Fremtidshuset» i Bydel Grünerløkka (se faktaboks 4) som et eksempel på en god modell for boligtilbud rettet mot målgruppen. Informanten fra NAV Gamle Oslo mener for eksempel at de kunne trenge et tilsvarende botilbud i sin bydel.

4. Fremtidshuset, Bydel Grünerløkka

Mål: Hjelp ungdom med å bygge et hjem og en hverdag som muliggjør arbeid/utdanning, relasjoner med andre og en meningsfylt fritid.

Noen fakta:

- Tilbudet har ti leiligheter på Dølenga til disposisjon og to fulltids ansatte
- Tett samarbeid med NAV sosial og andre aktuelle aktører
- Botid varierer, men de fleste bor i «Fremtidshuset» inntil 6 måneder før de flytter til videre.

Kilde: <http://www.kbl.kommune.no/wp-content/uploads/2015/06/4-Aasen-og-Aanensen-fremtidshuset.pdf>

Styrke kompetanse og mulighet for arbeid

Noen av de unge mennene i selgermiljøet ønsker å gå på skole og andre ønsker seg en jobb. Det vil gi store gevinster for den enkelte å fullføre videregående opplæring eller å komme seg inn på arbeidsmarkedet. Samtidig er det store samfunnsmessige fordeler ved at de unge sysselsettes. Det minsker sannsynligheten for at de involverer seg i kriminalitet og reduserer behovet for sosiale stønader.

For at de yngste som står utenfor utdanning og arbeid skal nyttiggjøre seg aktuelle praksistiltak, ville det hjelpe om unge mellom 16 og 18 år får tilbake muligheten til å motta tiltakspenger.

De unge som ønsker å komme seg inn på arbeidsmarkedet trenger hjelp til å tilegne seg arbeidserfaring og kompetanse. Det finnes flere tilbud både gjennom NAV og andre tiltak, som «Jobbsjansen» i Stiftelsen Vålerenga Samfunn og «Jobbsjansen» i Senter for Flyktningekompetanse og Integrering (SeFI) i Bydel Gamle Oslo. Dette er i liten grad tilbud som blir brukt av målgruppen i dag. De unge mennene trenger hjelp til å komme inn i de aktuelle arbeidsrettede tilbudene. Samtidig bør det også vurderes om det er behov for å utvikle nye tilrettelagte arbeidstiltak. Et eksempel på et innovativt arbeidsrettet tiltak finner vi i Danmark. I 2010 startet de et utviklingsprogram for ungdom i utsatte boligstrøk som heter «Mind Your Own Business» (se faktaboks 5). Dette anses å være en modell som kan være aktuell å implementere i Oslo, og som unge i målgruppen kan ha nytte av. Et annet eksempel er «S.T.O.L.T.»-modellen. Bydel Alna etablerte «S.T.O.L.T.»-prosjektet i 2008. Der tilbys kompetanseheving og sysselsetting til unge voksne som står utenfor arbeidsmarkedet. Målet med satsningen er at de unge voksne skal utvikle en kompetanse som de kan bruke til å jobbe forebyggende overfor utsatte ungdom.

5. Mind Your Own Business

Et utviklingsprogram for unge som bor i utsatte boligområder i Danmark.

De unge får muligheten til å være med å etablere en virksomhet. Virksomheten utvikler et eget produkt som de unge selv står for markedsføringen av.

«Venturepiloter» er frivillige som følger ungdommene tett og bistår dem gjennom hele prosessen.

Ledere og medarbeidere fra «Mentorvirksomheter» er veiledere og diskusjonspartnere for ungdommene.

kilde: <http://www.myob.dk/>

Fritidsaktivitet

Felles for de unge i selgermiljøet er at de ofte har falt tidlig ut av fritidstilbud og at de heller ikke benytter seg av tilbud om fritidsaktiviteter i dag. Gode fritidsaktiviteter kan bidra til å fremme mestring og utvikle ressurser. De unge kan være sammen med venner og bli kjent med nye personer. Det å ha noe positivt å holde på med kan også bidra til å redusere behovet for å ruse seg og forhindre at de unge mennene trekker inn til rusmiljøet av sosiale grunner. «Radius» er et eksempel på aktivitetstilbud for ungdom med utfordringer knyttet til rus og psykisk helse som driftes av Uteseksjonen (se faktaboks 6). Unge i denne målgruppen bør i større grad få mulighet til å delta på slike skreddersydde aktivitetstilbud. To unge menn fra selgermiljøet deltar i Radius i dag.

6. «Radius» ved Uteseksjonen

Målgruppe: Unge voksne i alderen 18-25 år med utfordringer innen rus og psykiatri.

Mål: At de unge styrkes i sin sosiale og faglige kompetanse og i sin bedrings-, habiliterings – og/eller rehabiliteringsprosess gjennom mestring av ny ferdighet i et rusfritt miljø.

Metode: De unge velger selv en aktivitet de ønsker å drive med. Hver ungdom får egen mentor som vil være fagperson i aktiviteten, og mentor og ungdommen møtes etter avtale. Prosjektleder følger prosessen og bidrar ut ifra behov. Prosjektet stiller ikke krav til rusfrihet, samt gir de unge anledning til gjentatte forsøk på mestring

kilde: Radius Statusrapport (oktober 2016)

Oppfølging av midlertidig oppholdstillatelse

Det er avgjørende for de unge mennene i målgruppen å opprettholde en gyldig oppholdstillatelse. Mangel på oppholdstillatelse gjør det vanskelig å forbedre livssituasjonen og sannsynliggjør at de unge mennene fortsetter å selge rusmidler på Vaterland. Uten fast bolig, og med en kaotisk og uforutsigbar hverdag, har mennene i målgruppen behov for hjelp til å holde oversikt over sin egen oppholdsstatus. Sett i lys av hvilke hjelpeinstanser som er i kontakt med målgruppen kan det være hensiktsmessig at Uteseksjonen og NAV bistår med dette. NAV informerer om at saksbehandler registrerer informasjon om oppholdstillatelsen til klienter som ikke er norske statsborgere ved oppstart av klientforholdet. Saksbehandlere oppfordres derfor til å varsle sine klienter 3 måneder² før oppholdstillatelsen utløper, og tilby dem hjelp til å søke fornyelse. Ansatte i Uteseksjonen må kartlegge oppholdsstatusen til personer i målgruppen så raskt som mulig, og ved behov hjelpe dem videre i søknadsprosessen. En utfordring i dette arbeidet er at mange ikke har fullstendig oversikt over sin egen oppholdsstatus. Uteseksjonen må da kontakte UDI eller Politiets Utlendingsenhet (PU), for å bistå vedkommende med å få denne informasjonen. For å gjøre det lettere å bistå personer i denne situasjonen bør Uteseksjonen ha kontaktinformasjon direkte til faste personer i UDI og PU som slike henvendelser kan rettes til. For å unngå at personer som feilaktig blir registrert som utvandret blir stående uten mulighet til å søke om fornyet oppholdstillatelse, bør det utredes hvordan disse situasjonene kan løses.

Tilbud som forebygger utenforskap og fremmer inkludering

Mange i målgruppen har tidlig falt ut av skole og fritidstilbud. De har stått utenfor fellesskap i lokalmiljøet og samfunnet. Utenforskap preger også manges livssituasjon i dag. Både i kartleggingens intervjuer og i samtaler med sine kontaktpersoner på Uteseksjonen beskriver de unge selv negative erfaringer

² på UDIs hjemmeside fremgår det at UDI anbefaler at det søkes om fornyelse av oppholdstillatelse 3 måneder før nåværende oppholdstillatelse går ut.

Det er viktig at barn og unge som opplever vanskeligheter fanges opp tidlig og raskt får den hjelpen de har behov for.

7. Flex-ID kurs

Utviklet og administreres av Hildegun Sarita Selle, Heidi Reif og Kjell Østby.

Målgruppe: Ungdom med flerkulturell oppvekst. Hovedsakelig mellom 15 og 20 år, men kurset kan tilrettelegges for voksne mellom 20 og 30 år også.

Mål: Bidra til ungdommers egenrefleksjon og øke deres forståelse av sammenhengen mellom flerkulturell erfaring og identitet. Bevisstgjøre flerkulturelle unge på deres ressurser og bidra til forståelse, mestring og stolthet.

Metode: Kurs med en kombinasjon av undervisning og aktiviteter. Gjennom diskusjoner, rollespill, film og mer utfordres deltakerne til aktiv refleksjon.

kilde: <http://www.flexid.no/flexid.php>

og opplevelser med diskriminering, marginalisering og andre vanskeligheter som de knytter opp til sin flerkulturelle bakgrunn. De har i mindre grad opplevd at det fokuseres på styrkene ved deres bakgrunn. Salole (2013) understreker at barn og unge med flerkulturell bakgrunn trenger en arena hvor de kan luften erfaringer og opplevelser knyttet til sin oppvekst og bakgrunn. De bør få støtte til å identifisere og konkretisere styrker ved deres flerkulturelle bakgrunn og den kompetansen de sitter på. God støtte i de unges identifiseringsarbeid kan forebygge utenforskap, og styrke inkludering og tilhørighet (Salole, 2013). Salole (2013) fremhever også at det er positivt for flerkulturelle unge å se rollemodeller med lignende bakgrunn. Gjennom Uteseksjonens arbeid i selgermiljøet ser vi at ansatte menn med en flerkulturell bakgrunn har lettere for å komme i kontakt med målgruppen og at de unge mennene lettere får tillit til ansatte som har lignende etnisk og kulturell bakgrunn som dem selv. Bruk av positive rollemodeller med flerkulturell bakgrunn kan bidra til å styrke de unge mennenes tro på sine egne muligheter og lette samarbeidet med hjelpeapparatet.

Det finnes flere ulike tilbud til flerkulturelle ungdommer og unge voksne. Et eksempel er FLEXid-kurs (se faktaboks 7). Dette er et kurstilbud som skal hjelpe unge med flerkulturell oppvekst til å se mulighetene og styrkene ved deres situasjon. FLEXid-kurs kan være et positivt tilbud til mennene i målgruppen og et forebyggende tiltak for barn og unge. Gjennom Samarbeid for Inkluderende Dialog (SID) og linkarbeidere har SeFI bred erfaring med å dyrke flerkulturell kompe-

tanse. SID er et ungdomstilbud i samarbeid med muslimske menigheter i Oslo hvor det arrangeres møter, konferanser og aktiviteter. Linkarbeiderne har selv flerkulturell bakgrunn, og jobber som brobyggere mellom flerkulturelle innbyggere og hjelpeapparatet. Linkarbeider-modellen brukes i liten grad overfor utsatte unge voksne i dag, men det kan være aktuelt å bruke metodikken i arbeidet med kartleggingens målgruppe. Moses Kuovoame har også informert om at han driver en ungdomsgruppe «Youth in charge», hvor flere av de unge som deltar har tilknytning til selgermiljøet og der identitet og flerkulturell kompetanse er et viktig tema.

Oppgradering og vedlikehold av byrommet på Vaterland

Nærområdet på Grønland er hjem og oppvekststed for mange barn og unge som trenger et trygt oppvekstmiljø. For noen år siden ble det gjort flere utbedringer i Vaterlandsparken, som gjorde området penere og mer attraktivt å bruke for folk i Oslo. Det ble blant annet satt opp en slakk line til å balansere på og et stort sjakkbrett som innbød til å bruke parken til aktivitet og lek. Ansatte i Uteseksjonen og på Riverside ungdomshus opplevde at parken ble brukt mer av både barnefamilier, ungdommer og folk på lunsjpause i perioden etter dette. Området bar mindre preg av rusmiljøets tilstedeværelse. I dag ligger sjakkbrikkene i tre ødelagt i en haug, og det ser ut som området ikke blir tilstrekkelig vedlikeholdt. Flere i kartleggingen har vist til utbedringene av Vaterlandsparken både som et eksempel på hva en slik satsning kan ha å si for aktiviteten i et område, men også på hvor viktig det er å vedlikeholde og opprettholde forskjønnelsen av området. Det er bred enighet om at det er behov for bedre belysning, og en generell utbedring av det fysiske området ved nedgangen til Grønland T-banestasjon på Vaterland. Dette vil gjøre at området oppleves tryggere, kan gjøre det mindre attraktivt å oppsøke stedet for kjøp, salg og bruk av rusmidler og tilrettelegge for positive aktiviteter i området.

Styrke utsatte familier

Øke foreldres kunnskap og informasjon

Mange foreldre i området trenger bedre kunnskap om hjelpetjenester. Samtidig er det behov for å styrke tilliten og relasjonen mellom foreldrene og hjelpeapparatet. Foreldrene må få informasjon om rusmidler, rusbruk, utrygge ungdomsmiljøer og utfordringer, som deres barn kan komme i kontakt med. De må også få vite hvilke positive aktiviteter, tilbud og muligheter som finnes i Oslo. Gjennom kartleggingen har Uteseksjonen knyttet kontakt med tre mødre som bor på Grønland, og som ønsker å starte en mødregruppe. De har et stort nettverk av mødre som

8. Bydelismødre

Modellen er hentet fra Danmark og ble igangsatt i Oslo i 2015.

Beskrivelse: Bydelismødre er kvinner med flerkulturell bakgrunn som tilbyr støtte og informasjon til andre kvinner i nærmiljøet. Bydelismødrene fungerer ofte som brobyggere mellom kvinner og lokalsamfunnet eller ulike hjelpetilbud. Bydelismødre har gjennomgått en egen bydelsmor utdanning.

Kilde: <http://bydelsmor.dk/Om-Bydelsmoedrene/Mission-formaal-og-vaerdier> og <https://www.facebook.com/bydelsmor.no/>

ønsker veiledning. De har selv god kjennskap til både utfordringer og muligheter i bydelen. Disse kvinnene har kompetanse og kunnskap om det å være mor til barn på Grønland. Slike ressurser og initiativ må støttes og styrkes. «Bydelismødre» anses å være en god metode for denne typen arbeid (se faktaboks 8).

Bidra til at unge deltar i skolen og fullfører videregående opplæring

Barn med foreldre som står utenfor arbeidslivet har en økt risiko for å bli arbeidsledig og avhengig av sosiale stønader selv (KS, 2016). Disse utsatte barna bør identifiseres tidlig slik at deres forutsetninger for å fullføre skolen styrkes. Det er store gevinster med å fullføre videregående skole. Fullført videregående opplæring bidrar til å styrke muligheten for å få jobb og reduserer sannsynligheten for behov for sosiale stønader (Falch, Borge, Lujala, Nyhus og Strøm, 2010). Deltakelse på skolen gir også unge sosial kompetanse og kan bidra til at de opplever tilhørighet og gir dem mulighet til å bygge vennskap (Øia, 2013). For å forebygge at unge faller ut av videregående opplæring er det viktig at unge som opplever vanskeligheter på skolen raskt fanges opp og får hjelp. Informantene fra videregående skole og NAV i Bydel Gamle Oslo påpeker at det er behov for å styrke både oppfølgingstjenesten i kommunen, og ikke minst miljøarbeiderressursene på skolen.

Fritidstilbud til barn og unge

Barn og unge trenger aktivitetstilbud og væresteder hvor de kan være med venner. Flere fra lokalsamfunnet på Grønland mener at bydelens barn og unge ikke har et godt nok fritidstilbud. Det er behov for både organiserte aktiviteter og uformelle væresteder for de unge. Noen mødre i bydelen forteller at det også er behov for et bedre leksehjelptilbud utenfor skolen. De mener at både foreldre og barn ville hatt nytte av å ha et sted

hvor de kan samles for å hjelpe barna med lekser. Familiene bor trangt og foreldrene har ikke plass til å invitere noen hjem til seg selv. Flere ideelle og frivillige organisasjoner tilbyr fritidstilbud til barn og unge. I denne kartleggingen har vi vært i kontakt med Røde Kors, som har ulike lekse og fritidstilbud til barn og unge i Oslo. Røde Kors er en sentral samarbeidsaktør for å videreutvikle fritidstilbudet til unge. «Sterling For Integrering Og Inkludering» er et annet fritidstilbud i Oslo som blir trukket frem i kartleggingen. Tilbudet ligger på Vahl skole og har både idrettsgrupper og sosiale aktiviteter. «Sterling For Integrering Og Inkludering» fokuserer på brukermedvirkning og ungdommenes ressurser. Flere unge som har brukt tilbudet tidligere jobber som rollemodeller i tilbudet i dag.

Lett tilgjengelig hjelp for unge

Det er viktig at barn og unge som opplever vanskeligheter fanges opp tidlig og raskt får den hjelpen de har behov for. For å forebygge at unge utvikler store utfordringer knyttet til blant annet bosituasjon, skole, arbeid, rus og psykisk helse bør aktuelle hjelpetjenester være lett tilgjengelige og enkle å finne frem til. Drammen kommune åpnet i 2013 «Ungdomstorget», hvor unge kan komme i kontakt med en rekke ulike hjelpetilbud på samme sted. I Oslo åpnet et lignende tilbud i år. «Ung Arena» ligger sentralt på Grønland. Der kan unge mellom 12 og 25 år fra hele Oslo få hjelp og oppfølging fra blant annet psykolog, ruskonsulent, erfaringskonsulent og helsesøster. På torsdager er en saksbehandler fra NAV tilgjengelig. Som nevnt tidligere oppsøker de unge mennene i selgermiljøet i liten grad ulike hjelpetjenester. De bruker heller ikke tilbudet ved «Ung Arena». Et tilgjengelig og samlet tjenestetilbud er sannsynligvis ikke nok til å nå ut til akkurat denne målgruppen. Vi har derfor ikke tatt dette videre inn i forslag til tiltak. Derimot anses tilbud som «Ungdomstorget» i Drammen og «Ung Arena» i Oslo, som høyst aktuelle for å sikre at andre unge lett og raskt får hjelp med de vanskelighetene de opplever. Slike tilbud kan dermed være med på å forebygge at unge utvikler problematikk som bidrar til at de senere trekker til rus og kriminelle miljøer.

Forslag til handlingsplan

I denne planen foreslås konkrete tiltak som vurderes å kunne bidra til å avhjelpe en del av de problemene og utfordringene som er kartlagt rundt målgruppen. Handlingsplanen inneholder i første omgang tiltak som retter seg mot personer som er i selgermiljøet i dag. Derneft er det tiltak av mer universell karakter som retter seg mot barn, unge og familier som vokser opp i denne delen av Oslo. Planen har ikke forslag til tiltak som går direkte på oppfølging av straffebelagte handlinger og samarbeid med politi/påtale og strafferettspleie. Det vises her til at det foreligger et eget handlingsprogram for Salto 2015 -2018 som beskriver kriminalitets- og rusforebygging blant barn og unge i Oslo. Dette programmet har flere innsatsområder som er aktuelle for målgruppen som befinner seg «under brua». Særlig nevnes her:

■ **Innsatsområde nr 2: Sikre tett og målrettet oppfølging av unge lovbrøtere, gjengangere, nettverk og gjenger,** med underliggende tiltak 7: ungdomsstraff og ungdomsoppfølging, tiltak 8: tett oppfølging under og etter samfunnsstraffen, tiltak 9: Tett oppfølging under og etter soning i fengsel, tiltak 11: mentorer for unge kriminelle.

■ **Innsatsområde nr 5: Utvikle modeller for samarbeid – utsatte unge 18 – 22 år,** med tiltak 30: målrettet og systematisk arbeid mot gruppen 18 – 22 år, tiltak 33: Ung i jobb - der unge med tilhørighet i utsatte miljøer med rus og kriminalitet er en prioritert målgruppe

Salto vil selv, sammen med sine samarbeidsaktører, best kunne analysere disse innsatsområdene og eventuelt gjøre forbedringstiltak. Kartleggingen vår har derfor i stor grad konsentrert seg om andre forhold som målgruppen og informanter har vært opptatt av. Dette er forhold som selvsagt også er relevant i et kriminalitetsforebyggende perspektiv.

Forslagene i handlingsplanen beveger seg i mange ulike retninger og berører potensielt mange aktører i ulike sektorer. Verken Velferdsetaten eller Uteseksjonen, som utfører av dette oppdraget, har myndighet til å forplikte andre aktører enn oss selv til å følge forslagene som presenteres. Vi har i ulike fora forsøkt å inkludere andre viktige aktører i prosessen slik at forslagene i størst mulig grad blir «felles eie». Samtidig vet vi at prioriteringer og beslutninger foregår i helt andre rom. I forslag til handlingsplan er det derfor brukt begrep som «aktuelle aktører» når vi peker på mulige bidragsytere. Det er av samme grunn heller ikke angitt tidsfrister eller stipulert kostnader.

Kartleggingsarbeidere med erfaring sier gjerne at arbeidet i realiteten starter når kartleggingen er ferdig. Vi tror det på mange måter er riktig. En viktig del av det videre arbeidet med rapporten blir derfor å samarbeide med potensielle aktører om forankring og eierskap for så å ta de første små skritt. Vi foreslår at dette koordineringsarbeidet ivaretas av Salto-koordinator for sentrum.

Hovedmål: Forebygge

	DELMÅL
1	Oppsøkende arbeid utøves med fokus på kontinuitet i tilstedeværelse og tillitsfulle relasjoner mellom målgruppen og oppsøkere.
2	Sikre god individuell oppfølging
3	Styrke kompetanse i hjelpeapparatet
4	Inkludering og brukermedvirkning
5	Aktivitetstilbud, individuelt tilpasset
6	Gi tilbud om trygg bolig med tilpasset booppfølging til unge som har behov. Utvikle boevne hos den enkelte leietaker
7	Styrke målgruppens kompetanse og gi muligheter for skolegang/arbeid
8	Støtte opp om lokale initiativ som har som formål å ivareta gode oppvekstforhold for barn og unge i bydel
9	Forskjønne og utvikle byrommet «under brua»
10	Sikre trygg og smidig saksgang ved fornying av oppholdstillatelse
11	Koordinere og utvikle tiltak i tråd med denne handlingsplanen

utenforskap og fremme inkludering

	TILTAK	AKTUELLE AKTØRER
	Organisatorisk og ressursmessig tilrettelegging. Gjøre bruk av et avgrenset antall oppsøkere i feltarbeidet.	Uteseksjonen Bydels-utekontakter
	Gjøre bruk av metodikk fra «Tillitspersonforsøket» og prosjekt «Tett på»	Uteseksjonen
	Veiledning, erfaringsdeling og undervisning med fokus på Flerkulturelle utfordringer Traumatisering og vold	Tjenestesteder Ulike kompetansemiljøer, som KoRus, RVTS, NKVTS, RBUP mfl
	Måltrettet rekruttering av flerkulturelle medarbeidere og bruk av linkarbeidere	Tjenestesteder
	Gjøre bruk av erfaringskonsulenter (likemannsarbeid)	Tjenestesteder
	I partnerskap med målpersonene etablere møtested med tilbud som kan inneholde:	Uteseksjonen/ideell organisasjon, f.eks. Røde Kors
	FLEXid kurs	FLEXid er et privat foretak lokalisert i Larvik. Holder kurs for unge voksne med krysskulturell oppvekst og sertifiserer kursholdere
	Positive aktiviteter og opplevelser, jf. tidligere tilbud gitt i «Torsdagsklubben»	Uteseksjonen/ideell organisasjon
	Gjøre bruk av aktivitetstilbudet «Radius»	Uteseksjonen/Kirkens Bymisjon
	Etablere boenheter med booppfølging i bydelene etter mønster fra velfungerende modeller, eksempelvis «Fremtidshuset» i bydel Grünerløkka	Bydeler
	Utrede mulighet for å ta i bruk utviklingsprogram etter metodikk fra «Mind Your Own Business» (Danmark)	SalTo, bydel, næringsliv
	Sommerjobb-prosjekt, - eksternt finansiert og lokal oppfølging	Bydel, Riverside, SalTo, Uteseksjonen, næringsliv
	Praksistilskudd til unge mellom 16-18 som har drop-out fra skole og som vurderes å profitere på praksisopplæring	NAV, Prosjektmidler
	Ta i bruk kompetansehevende tiltak for unge etter modeller fra STOLT og Jobbsjansen	Bydeler
	Gi starthjelp til en mødregruppe under etablering i bydel Gamle Oslo. Aktuell modell: «Bydelsmødre»	Uteseksjonen, bydel, mødre
	Oppgradere og vedlikeholde områdene rundt Vaterlandsparken og særlig bak Riverside ungdomshus	Bymiljøetaten, bydel, beboerforening, Riverside
	Arrangere idè-dugnad for utforming av by-rommet	Bymiljøetaten, beboerforeninger, Riverside
	Invitere til dialogmøte med UDI og PU om problemstillingen	UDI, PU, Uteseksjonen
	Etablere arbeidsgruppe med aktuelle tjenestesteder –«Samvirkelaget Vaterland»	SalTo-koordinator for sentrum

Referanseliste

Australian Institute of Family Studies. (2013). Risk and protective factors for child abuse and neglect. Hentet 18. november 2016 fra <https://aifs.gov.au/cfca/publications/risk-and-protective-factors-child-abuse-and-neglect>

Falch, T., Borge, L. E., Lujala, P., Nyhus, O. H. og Strøm, B. (2010). *Årsaker til og konsekvenser av manglende fullføring av videregående opplæring* (SØF-Rapport nr. 03/10). Hentet 18. november fra http://www.sof.ntnu.no/SOF-R%2003_10.pdf

Klyve, A. (2016). *Sinte, unge villfarne menn. Vårt medansvar*. Bergen: Vigmostad & Bjørke AS.

KoRus vest, Bergen (2014). *Hurtig kartlegging og handling*. Manual. Bergen: Stiftelsen Bergensklinikkene.

Kuvoame, M., B. (2015). *In Search of Care. How marginalised street-involved Black and minority ethnic youths tackle the psychoaffective injuries of multiple and prolonged marginality in a White workfare state*. (Doktorgradsavhandling). Det juridiske fakultet, Universitetet i Oslo, Oslo.

Kuvoame, M., B. (2005). «Eikaguttene» *Marginalisert etnisk minoritetsungdom i et margintalt miljø i Oslo*. Oslo: Rusmiddelstatens kompetansesenter.

Kuvoame, M. og Rødseth, R. (2008). *Årsrapport 2007 Torsdagsklubben*. (Uteseksjonens skriftserie 03/2008). Oslo: Uteseksjonen/Rusmiddelstaten.

KS, kommunalpolitisk toppmøte 2016
<http://www.ks.no/arrangementer/kommunalpolitisk-toppmote-2016/hva-er-utenforskap/>

Rambøll Management Consulting og Deloitte AS (2016). *Utenforskap- et nasjonalt problem som må løses lokalt*. (Grunnlagsdokument utgitt av KS). Hentet 6. desember fra <http://www.ks.no/contentassets/14debd4c4ec34a7999cf207f99d353b6/grunnlagsdokument.-utenforskap-28012016.pdf?id=47549>

Rosten, M., G. (2015). «Nest siste stasjon, linje 2»- *Sted, tilhørighet og unge voksne i Groruddalen*. (Doktorgradsavhandling). Det samfunnsvitenskapelige fakultet, Universitetet i Oslo, Oslo.

Salole, L. (2013). *Krysskulturelle barn og unge. Om tilhørighet, anerkjennelse, dilemmaer og ressurser*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

Sandberg, S. og Pedersen, W. (2006). *Gatekapital*. Oslo: Universitetsforlaget.

SalTo (2016) «Handlingsprogram 2016-2019. Kriminalitets – og rusforebygging blant barn og unge i Oslo». Hentet 6. desember fra: <https://www.oslo.kommune.no/getfile.php/Innhold/Politikk%20og%20administrasjon/Slik%20bygger%20vi%20Oslo/SaLTo%20handlingsprogram%202016-2019.pdf>

Sipe, N. (1996) *Members only*. Reflections about work with black boys in the Oslo city centre. (Doktorgradsavhandling). Det juridiske fakultet, Universitetet i Oslo, Oslo.

Tyldum, G. (2016). *Oppfølging av mulige mindreårige ofre for menneskehandel i Norge*. (Fafo-notat 2016:09). Oslo: Fafo.

Vollebæk, L., R. (2012). *Menneskehandel med barn. Barnevernets kunnskap og arbeid med barn utnyttet i menneskehandel*. Oslo: Redd Barna.

Uteseksjonen i Oslo

Uteseksjonen er en del av Sentrums- og storbyavdelingen i Velferdsetaten (Oslo kommune). Tjenesten driver gatebasert oppsøkende sosialt og helsefaglig arbeid overfor utsatte mennesker og grupper i Oslo sentrum. Arbeidet omfatter rus- og kriminalitetsforebyggende arbeid og helse- og sosialfaglig ivaretagelse av mennesker med problematikk knyttet til rus og/eller psykisk helse. Uteseksjonen arbeider med mennesker i alle aldersgrupper i Oslo sentrum, men har et særlig fokus på barn, unge og yngre voksne opp til 25 år.

Vi nås lettest gjennom å ringe vår vakttelefon 913 03 913

Mandag – torsdag: 08.00 – 24.00

Fredag: 08.00 – 04.00 (natt til lørdag)

Lørdag: 10.00 – 04.00 (natt til søndag)

Søndag: 16.00 – 24.00

Feltarbeidet utføres gjennom oppsøkende patruljer ute hver dag og kveld hele året. Vi oppsøker og tar kontakt med personer som antas å stå i fare for å utvikle, eller som har utviklet problemer i tilknytning til rus, psykisk uhelse og kriminalitet. Gjennom feltarbeidet vårt søker vi å kontakte og å få oversikt over enkeltpersoner og grupper samt bygge tillit og relasjoner. Oppfølgingsarbeid gis med vekt på tilgjengelighet, fleksibilitet og arbeid for endring i samhandling med den enkelte, nettverk og øvrig hjelpeapparat. Det vektlegges å senke terskler til øvrig hjelpeapparat gjennom kvalitativt godt formidlingsarbeid.

Psykologtjenesten tilbyr samtaler og oppfølging ute eller på Rådgivningstjenesten vår i Maridalsveien 3. Gjennom psykologene har vi henvisningsrett til behandling i spesialisthelsetjenesten.

Rådgivningstjenesten i Maridalsveien 3 er åpen på hverdager mellom kl. 10.00 og 15.00. Her kan innbyggere og samarbeidspartnere komme innom - med og uten avtale - for samtaler, sosialrådgivning, oppfølging og samarbeid.

Konfidensialitet, tillit og personvern vektlegges. Våre ansatte har lovpålagt taushetsplikt med unntak av i situasjoner der vi har meldeplikt til barneverntjeneste, vi må kontakte sosialtjeneste i forhold til gravide med rusproblem eller må handle i nødssituasjoner der liv og helse kan gå tapt. Det legges opp til lavest mulig terskel for kontakt med målgruppen og det trengs ikke henvisning. Kontakten med Uteseksjonen er frivillig. Innbyggernes medvirkning i endringsprosesser, et godt samarbeid med nettverk og øvrige hjelpeinstanser samt dokumentasjon vektlegges i arbeidet. All kontakt med og tjenester fra Uteseksjonen er gratis.

Kartlegging, tilsyn og kontakt med utsatte sentrumsmiljø er en viktig del av feltarbeidet. Vi rapporterer til egen administrasjon og politisk ledelse om endringer og utviklingstrekk i aktuelle miljøer i Oslo sentrum. Tjenesten deltar i overordna samarbeid gjennom Sentrumssamarbeidet og SaLTo. I tillegg bidrar Uteseksjonen med kunnskapsformidling gjennom undervisning og foredrag for utdanningsinstitusjoner og relevante samarbeidspartnere.

SaLTo (Sammen Lager vi et Trygt Oslo) koordinator funksjonen for Oslo sentrum driftes av Uteseksjonen, og koordinerer rus- og kriminalitetsforebyggende arbeid blant unge og unge voksne opp til 23 år.

Hasj-avvenning overfor unge og voksne i samarbeid med bydelene i Oslo. I tillegg bygges kompetanse på hasj-avvenning i egen etat, bydeler og hos andre samarbeidspartnere. Fagkonsulentene drifter og veileder et nettverk av fagpersoner i Oslo og Akershus som gir tilbud om hasj-avvenning.

Likemannsarbeid blant unge i Oslo sentrum gjennom ungdomsgruppa Perspektiv er et prosjekt som tar sikte på at unge i samarbeid med Uteseksjonen hjelper andre unge. Prosjektet har for tiden egne prosjektmedarbeidere og 6 erfaringskonsulenter. Aktivitets- og mestringstilbudet Radius er et tilbud til unge voksne med problem med rus og psykisk uhelse, der vi bruker mentorer som samarbeider med unge voksne rundt deres eget ønske om å dyktiggjøre seg innenfor en aktivitet eller interesse.

Erfaringskonsulenter i fast turnus styrker tjenesten med brukerperspektiv og brukerorientering, samt bidrar til å utvikle tjenesten i tråd med innbyggernes behov.

Blant våre ansatte har flere språk- og flerkulturell kompetanse utover norsk og engelsk.

Besøksadresse: Maridalsveien 3 (Buss nr. 34 og 54. Gå av på stoppet Møllerveien)

Postadresse: Maridalsveien 3, 0178 Oslo

Vakttelefon: 913 03 913 **Sentralbord:** 23 46 04 40

E-post: postmottak.us@velferdsetaten.oslo.kommune.no
www.uteseksjonen.no Facebook: Uteseksjonen i Oslo

Prosjektleder: Pål Grav

Skrevet av: Stine Marit Sundsbø Hollerud

Kartleggingsteam:

Anita Arnesen, Bishar Mohamed Ali, Fathia K Musse, Line Ruud Vollebæk, Jimmy Abraham, Matilda Døving Hultberg, Nana Dua-Mensa, Noordjan Svedin Fronth

Veileder: Yvonne Larsen, Korus Oslo

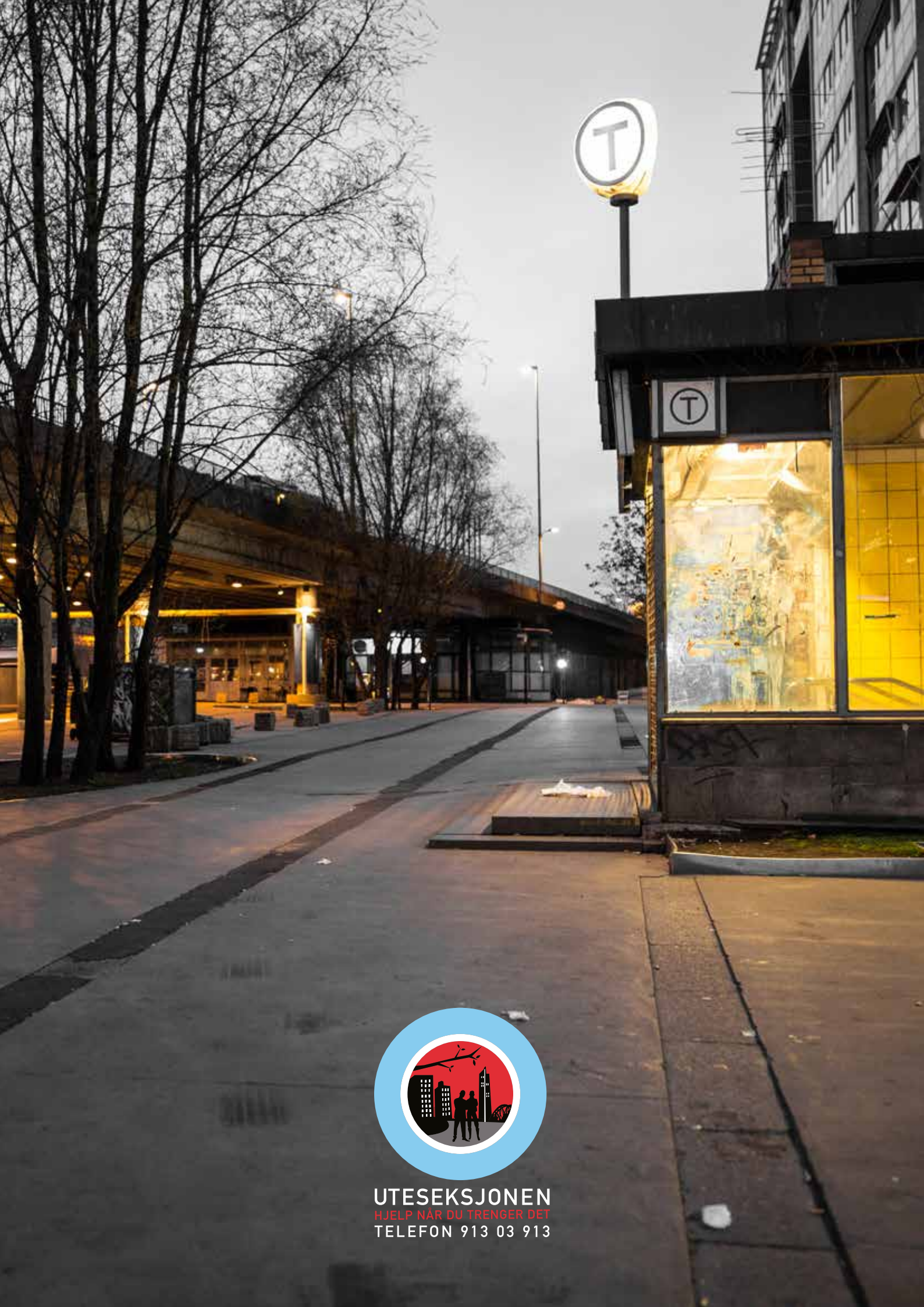
Illustrasjonsfoto: Uteseksjonen, Nicolai Hjelseth
(personene på bildene er ikke nødvendigvis tilknyttet rusmiljøet)

Design: Millimeterpress

Trykk: Rolf Ottesen

*Rapporten er finansiert gjennom midler fra
Helsedirektoratet og Kompetansesenter rus – Oslo*

ISBN 978-82-93361-27-5

UTESEKSJONEN
HJELP NÅR DU TRENGER DET
TELEFON 913 03 913